

KATOLIKUS ZSINATOK ÉS
NAGYGYŰLÉSEK
MAGYARORSZÁGON
A 16–20. SZÁZADBAN

2014

PHF
17

NEMZETI ZSINAT, 1648

KATOLIKUS RENDI AUTONÓMIATÖREKVÉS A KORA ÚJKORI MAGYARORSZÁGON

I.

A kora újkori katolicizmus arculatának meghatározásában köztudomásúlag fontos szerepet játszottak a zsinatok. Nemcsak a programadó trienti zsinat (1545–1563), hanem a határozatait intenzifikáló, finomító helyi zsinódusok is maradandó nyomot hagytak a Róma által irányított katolikus konfesszionalizáció arculatán.¹

Nem volt ez máshogy Magyarországon sem. Oláh Miklós (1553–1568) kezdeményezései után a 17. században egyházmegyei és tartományi, sőt, nemzeti zsinatok sora hozott lényegesebbnél lényegesebb határozatokat. Kritikai kiadásuk, illetve mindeddig meg nem történt magyar nyelvre fordításuk a hazai egyháztörténeti kutatás elsőrendű teendői közé tartozik.²

¹ További irodalommal: TUSOR Péter: *A barokk pápaság (1600–1700)*. Budapest, 2004. 16–17. A nemzetközi kutatás meghatározó intézménye a Nemzetközi Zsinattörténeti Társaság (Internationale Gesellschaft für Konziliengeschichtsforschung) az egyetemestől a tartományi zsinatokig bezárólag kutatja a zsinatok történetét. Tagjai az eredményeket két évente más-más helyen megrendezett konferenciákon tekintik át, illetve kiadványukban, a Walter Brandmüller és Remigius Bäumer által alapított *Annuario Historiae Conciliorum*-ban (=AHC) adják közre. Adriányi Gábor felkérésére a 2010-es esztergomi ülészakot a PPKE Egyháztörténeti Kutatócsoportja szervezte meg Petar Vrankich közreműködésével. A szimpózium anyaga már megjelent: AHC 42(2010) 1. sz. Lásd kiváltképpen: VAN BÜHREN, Ralf: *Akten, Dekrete und Tagebücher als Konzilsquellen. Symposium der Internationalen Gesellschaft für Konziliengeschichtsforschung in Esztergom, 16–20. September 2010*. Uo. 1–6. Magyar nyelven, kissé rövidítve: *Úó: Iratok, dekrétumok és naplók, mint a zsinatok forrásai*. Új Magyar Sion 5(47) (2011) 2. 308–311 (Rétfalvi Balázs fordítása).

² PÉTERFFY, Carolus: *Sacra concilia ecclesiae Romano-catholicae in regno Hungariae celebrata I–II*. Posonii, 1742.; BATTHYANY, Ignatius: *Leges ecclesiasticae regni Hungariae et provinciarum adiacentium I–III*. Albae Carolinae–Claudiopoli, 1785–1827.; SZVORÉNYI, Michael: *Synopsis critico-historica decretorum synodaliū pro Ecclesia Hungaro-catholica aditorum*. Vespriimii, 1807. Az első kora újkori katolikus zsinatokra Magyarországon további irodalommal: FAZEKAS

Hatásukban, jelentőségükben a legfontosabbak nyilvánvalóan a primási tartomány egészére kiterjedő nemzeti zsinatok voltak, először is a trienti dekrétumok adaptációjában mérföldkönek tekinthető 1611-es zsinat. Ez formailag még esztergomi tartományi szinódus, de határozatait tekintve a kalocsai érsek-metropolita általi önkéntes elfogadásuk révén *de facto* a magyar primácia egészére vonatkoztatható.³ Ide tartoznak továbbá Pázmány Péter (1616–1637) 1630. és 1633. évi, többek között a római rítus behozataláról, majd annak végrehajtásáról döntő gyűlései, végül pedig a Lippay György (1642–1666) által 1648-ban összehívott nemzeti zsinat.⁴ Ezt követően nemzeti zsinat legközelebb 174 esztendő múlva ült össze Magyarországon, amelyet Rudnay Sándor prímás (1819–1831) hívott létre 1822-ben Pozsonyban.⁵

A nemzeti zsinatok, azaz egy adott politikai entitás egyháztartományainak közös szinódusai egyetemes viszonylatban is háttérbe szorultak. Az egyháztörténet-írás tézise szerint a feltámadó epizkopalizmussal, kiváltképpen a febroniánizmussal hadakozó pápaság ellenezte összehívásukat, illetve az uralkodói abszolutizmus kiteljesedése is gátló tényezőnek bizonyult,⁶ ha nem is a nemzeti zsinat létrejöttének megakadályozásában, hanem határozatai végrehajtásának ellehetetlenítésében, miként az 1822-es magyar példa mutatja.

Az elkövetkezőkben ezt a tézist szeretném árnyalni. Az ugyanis első pillantásra nem evidens, hogy Magyarországon a Habsburg államhatalomnak nem állt érdekében egy még jobban szervezett, az ország egészére nézve egységesebb arculatú, indoktrináltabb katolicizmus kifejlődése. Sőt, ha megnézzük az 1648. szeptember 14-én összeülő nagyszombati zsinat tematikáját, Lippay érsek előterjesztései kifejezetten ezt segítették elő. Ezek egyfelől a szorosabban vett belső egyházi életre irányultak: a római rítus és zsolozsmák tartásának problémái (I–II), az egyházmegyei zsinatok és vizitációk kérdései (III–IV), a plébánosok beiktatása, a magánkegyuraság, az egyháziak végrendelkezésének részletei, az egyházi levéltárak feladatai (V–

István: Oláh Miklós reformtörekvései az esztergomi egyházmegyében 1553–1568 között. *Történelmi Szemle* 45(2003) 1–2. 139–153.

³ PÉTERFFY: *Sacra Concilia...* i. m. 202.

⁴ Tartalmi ismertetésük magyar nyelven: NAGY Konstantin: *A magyar kath. egyház nemzeti zsinatai*. Gyöngyös, 1943.

⁵ Legújabbán: ADRIÁNYI, Gabriel: *Die letzte ungarische Nationalsynode von 1822 und die Protestanten*. AHC 42(2010) 1. 103–118.

⁶ További irodalommal: TUSOR: *A barokk pápaság...* i. m. 16–17.

VIII), a renitens papok büntetése (XI), a címzetes apátok és prépostok előjogai, insigniái (XX), a Horvát- és Szlavónországban ügyvédi feladatokat felvállaló egyháziak figyelmeztetése, zsinati bírók választása, kisebb jelentőségű pápai bullák kihirdetése (XXIV–XXV). Másfelől csupa olyan javaslatot tartalmaznak, amelyekkel a 18. századi tereziánus, jozefinista egyházpolitikában találkozunk: generális szeminárium felállítása (IX), idős, beteg papok megsegítése (X), ingyenes nemesi konviktusok a tanulmányok végzésének biztosítására; legalább a magyar egyházi joghatóság helyreállítása a Lengyelországnak elzálogosított szepesi területeken (XXI), továbbá a görög unió előmozdítása (XXII). A püspökkinevezésekkel, a pápai megerősítésekkel, a pápai Kúriával kapcsolatos problémák vonatkozásában a primási propozíciók (beleértve az annátamentesség követelését, valamint a királyi főkegyuraság védelmét) a kánonjog részleges védelme mellett (az uralkodó által áthelyezett, már felszentelt püspököknek is kérniük kell újabb pápai konfirmációjukat, és ilyen áthelyezések lehetőleg csak az érseki székre legyenek) mind az állami szupremáciát erősítik. Ez alkalommal a belgrádi püspökség, illetve Levakovich Rafael átmeneti ochridai érseksége adta a kérdés aktualitását (XIII–XVIII).⁷

Az előterjesztések utolsó pontjai három, a egyház belső életét érintő területre vonatkoznak: a trienti zsinat azon rendelkezésére, hogy az egyházi javakat elzálogosítók, elidegenítők ügyét a tartományi zsinatokon kell kivizsgálni (XXVI); Sigismundo Ferrarinak a régi domonkos birtokok visszaszerzésére vonatkozó panaszára (XXVII); illetve az 1630. évi nemzeti zsinat azon határozatára, miszerint az egyháziak közötti tizedpereket egyházi fórum előtt kell rendezni, az érsek kiterjeszteni javasolja az ingó és ingatlan javakkal, hatalmaskodásokkal kapcsolatban is, méghozzá úgy, hogy ezeket a metropolita széke előtt folytassák le összhangban az ország törvényeivel és a kánonjoggal (XXVIII). Az előterjesztésekben Ferrari mellett csupán egy élő személy szerepel nevesítve, a győri püspök. De ő is csak úgy, hogy néhány kisebb soproni oltárjavadalom ellátatlansága, illetve gazdátlansága, részben pedig protestáns kézre kerülése orvoslására vajon megfelelő figyelmet fordított-e (XIX).⁸

⁷ PÉTERFFY: *Sacra Concilia...* i. m. 377–382.

⁸ A probléma már 1638-ban is előkerült.

II.

Az 1648. évi zsinat tulajdonképpen jellegéről, jelentőségéről, esetleges mögöttes tartalmairól a többi magyar nemzeti zsinattal ellentétben első pillantásra meglehetősen nehéz hiteles történeti képet alkotni. Az előterjesztésekkel – és a többi nemzeti zsinat anyagával – ellentétben a határozatokat, a zsinaton történeteket nem ismerjük, és napló sem maradt fenn róla. Alapvető forrásmunkájában Péterffy Károly a proposíciók mellett csupán Lippay primás 1648. december 2-i oklevelét teszi közzé, amely a zsinat határozata alapján a jezsuitákat a magyar egyházi rend (*status ecclesiasticus*) teljes jogú részének ismeri el. Felsorolja továbbá az aláíró püspökök, prelátusok, szerzetesrendi előljárók nevét. Az ötvenkét aláíró között azonban hiába keressük a legrégebben kinevezett és felszentelt rangidős püspököt, a proposíciókban feltűnő Draskovich Györgyöt.⁹ Az eseménynek ugyanakkor az összehívó Lippay primás mellett ő volt a főszereplője. Az 1648. évi nemzeti zsinat levéltári kutatásaink során eddig előkerült egyetlen végzése (*deliberatio*) kizárólag ővele foglalkozik, és a következőt mondja ki:

„Főtisztelendő Draskovich György győri püspök úr notórius kihágásai miatt, tudniillik mivel a győri püspökség javait lerontotta, adósságot csinálva világiak kezére juttatta, és az egyháznak alávetetteket számos módokon túrhetetlenül győtri, olyannyira, hogy hacsak tüstént nem kerül sor hatásos orvoslásra, a szépséges győri egyházmegyének el kell pusztulnia és javai teljesen elhagyottá válnak. Mindezt felfüggesztetik püspöki, úgy a tized, mint az egyéb javak jövedelmeinek élvezésétől és igazgatásától, meghagyatván neki lakásul győri rezidenciája valamint egyházmegyéjének lelki kormányzása. A püspökség jövedelmeiből továbbá évi ötezer forint utaltatik ki számára. A győri püspökség jövedelmeit mindeközben kapják és adminisztrálják főtisztelendő Széchényi György választott veszprémi püspök úr, továbbá Bényi János és Berdóczy György győri kanonokok. Ezekből először ki kell váltaniuk a győri püspökség világiak által elfoglalt, vagy bármilyen más módon elidegenített birtokait, a jogtalanságot elszenvedőknek és sértetteknek elégtételt kell adni, a győri egyházmegye számára növendekeket kell tartani, és végül pedig a püspöki házak

⁹ PÉTERFFY: *Sacra Concilia...* i.m. 382–383. NAGY Konstantin elbeszéléséből (i. m. 152) úgy tűnik, mintha a primási levéltárban a határozatokat találta volna meg (Archivum Ecclesiasticum Vetus, n. 231). Az általa idézett anyag azonban nem más, mint a Péterffy által kiadott előterjesztések kéziratos, egykorú változata.

és várak fenyegető romlását restaurálni kell. Erről alázatosan informáltatni fog Őfelsége és kéretni segítsége a végrehajtáshoz, és Őszentsége is, ha szükséges lesz.”¹⁰

A magyar királyi kancellária különleges ügyiratai (*Acta particularia*) között fennmaradt zsinati aktához egy hosszas, páratlanul érdekes és részletes értekezés is tartozik, amelynek címe: *Informatio pro Deliberatione Sacrae Synodi*. Tartalma, eszmefuttatásai már-már pótolják az utolsó kora újkori nemzeti zsinat aktáit és közvetlen közelbe hozzák a 1648. évi őszi tárgyalások sajátos atmoszféráját.

A 17. századi magyar zsinati gondolkodás egyik kulcsdokumentumának számító irat két részre osztható. Először a határozat ellen „minden követ megmozgató” Draskovich valószínűsíthető ellenérveit veszi számba, majd hosszasan cáfolja ezeket az uralkodó, III. Ferdinánd, vagyis az államhatalom tájékoztatása, meggyőzése céljából.¹¹

A „*synodalis constitutio*” jogszerűsége ellen, esetleges orvoslására a következő hipotetikus érvek sorakoznak az *Informatió*ban: 1. Nem az illetékes bíró hozta, az ilyen ügyek bírója ugyanis a pápa vagy delegáltja. 2. Az eljárás módját illetően: senkit sem lehet elítélni, csak azután, hogy megidéztek és bebizonyították vétkességét. A győri püspököt azonban nem idézték meg, és vétkességét sem igazolták tanúvallomások. 3. Nem fosztható meg jövedelmeitől, mert ez letételnek (*depositio*) látszik, amelyre a zsinat nem jogosult. 4. Biztosítani kell a fellebbezés jogát az apostoli királyhoz. 5. Más *in foro spirituali* folyó ügyekhez hasonlóan itt is lehetővé kell tenni a fellebbezés jogát az apostoli nunciushoz, még inkább magához a pápához. 6. Az uralkodó jogait sérelem érte, hiszen a püspökség világi javait ő adja át, és széküresedés esetén az ő kamarája igazgatja, nem pedig három választott egyházi személy.¹²

Az *Informatio* a nemzeti zsinat és az elnöklő érsek illetékességének igazolására első helyen a trienti zsinat rendelkezését hozza (sess. XXIV, cap. 5 de ref.),¹³ miszerint a püspökök letételében és lefokozásában

¹⁰ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (=MNL OL), Magyar Kancelláriai Levéltár (=MKL), Magyar Királyi Kancellária, *Acta Particularia* (A 93), 8. cs., 643^{rv} fol.

¹¹ Uo., fol. 672^r–682^r. A forrás közlését lásd a *Függelék*ben, 6. sz.

¹² Uo., fol. 672^{rv}.

¹³ A zsinati határozatok magyar nyelven: DENZINGER, Heinrich – HÜNERMANN, Peter: *Hitvallások és az Egyház Tanítóhivatalának megnyilatkozásai*. (Ford. FILA Béla – JUG László. Szerk. ROMHÁNYI Beatrix – SARBAK Gábor). Budapest, 2004.

(*depositio et degradatio*) a pápa, a kisebb ügyekben a tartományi zsinat illetékes, itt azonban egyértelműen nincsen szó letételről. Hangoztatja továbbá a szuffragáneusok kihágásai ügyében a metropolitai jogokat, amelyeket a zsinattal összekapcsolva még erősebbnek tart, és kiemeli, hogy a keleti és a nyugati zsinati hagyományban is első fokon a tartományi zsinatok szolgáltak a püspöki túlkapások orvoslására, megbüntetésére, természetesen meghagyván a jogot az Apostoli Szentszékhez való fellebbezésnek.¹⁴

Az idézés módját illető második kifogás ellenében az *Informatio pro Deliberatione Sacrae Synodi* azzal érvel, hogy a zsinati meghívó elégségesen pótolta az idézést, és hogy Trient a tartományi zsinatokat kifejezetten az egyháziak kihágásainak és erkölcsének javítására parancsolja tartani. Egyúttal beszédes példát is hoz, mégpedig Husz János elítélésének konstanzi esetét. Az értekezés szerint a zsinatokon nem kell betartani a peres eljárások formaságait, halasztásait, hiszen a püspökök nem lehetnek sokáig távol híveiktől, hanem „megbizonyosodván az egyszerű és nyilvánvaló igazságról hoz a zsinat ítéletet, miként az igazságosság és a Szentlélek sugallja”. Emellett tanúvallomásokra sincsen szükség, hiszen a győri püspök tettei ismertek országvilág előtt, sőt az elzálogosításokat ő maga is elismerte saját szavaival, mondván, már folyamatban van visszaváltásuk (Draskovich tehát megjelent a zsinaton). Az ítélet azért is sürgető volt – folytatja az *Informatio* –, hogy az adósság növekedését megállítsák, és elejét vegyék annak, hogy a következő országgyűlés – amely a legutóbbi alkalommal is rengeteg, a kánonjogot sértő határozatot hozott – járjon el a püspök ellen az egyházi rend és a pápa sérelmével. (Csak a lényegét emeljük ki, összesen 10 pont foglalja össze az idevágó szempontokat.)¹⁵

A III. Ferdinándnak szóló emlékirat a harmadik pontban kivételesen szűkszavú. Megismétli, hogy a jövedelmektől való megfosztás nem letétel. Egyúttal kijelenti, hogy Draskovich püspökségétől ugyanakkor már csak azért is megfosztható lenne, mert azt pápai megerősítés nélkül kormányozza (korántsem kivételesen a 17. századi magyar hierarchiában – fűzhetjük hozzá).¹⁶

¹⁴ MNL OL, MKL, Act. Part. (A 93), 8. cs., 673r–674r fol.

¹⁵ Uo., fol. 674r–676v.

¹⁶ MNL OL, MKL, Act. Part. (A 93), 8. cs., fol. 676v.

Bár a hazai zsinati gondolkodás szempontjából az eddigi meglátások sem mondhatók érdektelennek, az *Informatio pro Deliberatione Sacrae Synodi* lényegi része még csak ez után következik a fellebbezések, illetve az uralkodói jogokat a zsinati határozattal ért vélt sérelem taglalása kapcsán.

Kijelenti, hogy a pápához való fellebbezés jogát elismeri a szent zsinat, és ha X. Incétől „*mandatum apostolicum*” érkezik az ügyben, engedelmeskedni fognak annak. Camillo Melzi capuai érsek, bécsi apostoli nuncius (1644–1652) kijelentését viszont, miszerint „*idem esse papam, quod nuntium, et nuntium quod papam*”, már hevesen visszautasítja. Nyugat-Európában, kiváltképpen az úgynevezett reformnunciaturák területén (Luzern és Köln)¹⁷ a nunciusok és a helyi epizkopátus joghatósági vitái megszokottnak számítottak, magyar viszonylatban korábbi példa azonban nem nagyon ismeretes.¹⁸ Az *Informatio* találóan mondja ki, hogy amint a püspököket sem a nuncius erősíti meg, hanem a pápa, úgy a zsinati határozatokkal is hasonló a helyzet. Egyenesen hallatlan dolognak tartja, hogy a nuncius, hacsak nincs külön felhatalmazása a pápától, rendes fakultásával élve megítélje az egész zsinatot, hiszen nem ő volt a zsinatnak a pápa által az Apostoli Szék nevében rendelt elnöke. Kijelenti emellett, hogy a zsinaton az esztergomi érsek elnökölt, aki máskülönben *legatus natus*,¹⁹ és sem ő, sem az egész zsinat („*ab ipso et universa Synodo*”) nem fog a nunciushoz fordulni. Előhozza továbbá azt a korabeli – a bécsi nunciatura levéltárának dokumentumai által bőségesen igazolt,²⁰ de részleteiben még feltárássra váró – eljárást, hogy a metropolitai székről harmadfokon a nunciaturai bírósághoz fellebbezett ügyeket sem a pápai követ maga vagy auditora dönti el, hanem egy magyar püspökre delegálja („*de lege nostra iuxta sacros canones et iura nostra*”). Kijelenti, hogy az ország és a Magyar Királyság egyházi rendje sohasem

¹⁷ Vö. TUSOR: *A barokk pápaság... i. m.* 239–240; és 330.

¹⁸ Igazán komoly jurisdikcionális ellentét Kollonich Lipót idejében a harmadfokú primási bíraskodás kapcsán alakult ki. Vö. VANYÓ Tihamér: *A bécsi pápai követség levéltárának iratai Magyarországról 1611–1786.* (Fontes Historiae Hungaricae Aevi Recentioris) Budapest, 1986. 192–201. A korábbi súrlódások inkább gyakorlati jellegűek voltak, például a kánoni kivizsgálások lefolytatásával, nunciaturai illetékével kapcsolatban.

¹⁹ A primási jogokra: ERDŐ Péter: *Il potere giudiziario del primate d'Ungheria.* Apollinaris 53(1980) 272–292; és 54(1981) 213–231.

²⁰ Vö. például *Gli archivi della Santa Sede e il regno d'Ungheria (secc. 15–20)* (CVH I/4), a cura di PLATANIA, Gaetano – SANFILIPPO, Matteo – TUSOR, Péter. Budapest–Roma, 2008. 74–75.; valamint Archivio Segreto Vaticano (=ASV), Archivio della Nunziatura in Vienna, Cause Civili, n. 22. 23. 24. 33. 44. 60; Controversie n. 2. 79. 83; Criminali n. 83; Regolari n. 28. 67; d'Immunità, n. 22.

fogja megengedni, hogy amit az egész *status ecclesiasticus* (az összes püspök és preláts) egyhangúlag megszavazott (*voto deliberarunt*), azt a nuncius vagy auditora cenzúrájának vessék alá, és ők korrigálják, netalán eltöröljék végzéseiket és statútumaikat.²¹

Az *Informatió*ban a nemzeti zsinat itt egyértelműen a *status ecclesiasticus* önkormányzati fórumaként jelenik meg, és ez a mozzanat az apostoli királyhoz intézendő fellebbezés kérdésének taglalásában szintén kitapintható. E vonatkozásban a római konzisztoriális ügyvédeknek is dicséretére való határozottsággal kerül megfogalmazásra a következő állítás: „Egyházi ügy fellebbezése Őfelségéhez minden világi és egyházi joggal ellentétes lenne.”²² A tézist rögvest egy kánonjogi érv támogatja meg, miszerint a püspökök ügyeiben nem lehet az egyházi bírótól világihoz fellebbezni, és kijelenti, hogy az uralkodónak nem áll szándékában a kánonjogot sárba tiporni, amely világosan kimondja, hogy a *forum spiritualétól* csak a pápához vagy delegáltjához lehet appellálni. Sőt, a középkori pápai univerzalizmus szellemében megkockáztatja a kijelentést, hogy III. Ferdinánd a keresztény katolikus fejedelmek dicséretes példája nyomán Nagy Konstantin császár dekrétuma szerint nem ártja magát az egyháziak ügyeibe és nem akarja azokat felülbírálni, akik őt magát megítélni, bűneitől feloldozni kötelesek. Nyilvánvalóan ezt a történelem során számos bonyodalmat okozó, a *Donatio Constantinára* visszavezethető érvelést igyekszik enyhíteni annak taglalása, hogy – miként Magyarországon szokásban van a *forum spirituale* ítéleteinek végrehajtásakor – amennyiben az *excommunicatio* szankciója hatástalannak bizonyul, most is a *brachium regalé*hoz, a királyi karhatalomhoz fognak folyamodni. Azaz a végrehajtás úgymond királyi úton (*via regia*) fog történni. Az értekezés a kánonjogi „önbíráskodás” jogosultságát a magyar rendi törvényszéki gyakorlat példájával támogatja meg, mondván, hogy a Magyar Királyságban a világi, polgári ügyekben sem lehet az uralkodóhoz fellebbezni, hanem azokban a végső döntés a nádori oktávákon történik, sokkal inkább így kell ennek lenni az egyházi ügyekben.²³

²¹ MNL OL, MKL, Act. Part. (A 93), 8. cs., 677^{rv} fol.

²² „Ad suam maiestatem regiam contra omnia iura et politica et canonica esset causam Ecclesiasticam appellare.” Uo.

²³ MNL OL, MKL, Act. Part. (A 93), 8. cs., fol. 677^v–678^v.

A jezsuiták formális beemelésével teljessé váló egyházi rend „önkormányzatiságának” mind világosabb körvonalozódása magától értetődően nem kerülhette meg a királyi főkegyúri jog kérdését sem.²⁴ Az *Informatio* leszögezi: „törvényeink szerint a királyi felségnek az egyházi javak terén semmilyen más joga nincsen, mint a főkegyuraság, tudniillik megfelelő személyeknek adományozni azokat, amikor történetesen megüresednek és püspököket választani az Őszentségének történő bemutatásra”.²⁵ A megfogalmazás a kánonjog szempontjából mesteri és szinte szabatosnak mondható, hiszen a *collatio* Római Kúria által régóta kifogásolt fogalmát a püspöki birtokokra, javakra vonatkoztatja és nem magukra a püspökségekre a tradicionális magyar jogfelfogás és gyakorlat szellemében. Ugyanígy az *electio*n nem a bizonyos kánoni jogokat biztosító káptalani *electio* uralkodói átöröklését érti,²⁶ hanem csupán a pápának történő bemutatásra, prezentációra történő kiválasztást.

A főkegyuraságot az *Informatio* majdnem teljes egészében a földesúri patronátus módjára értelmezi és kimondja: a kegyuraság csupán a betöltés mozzanatában élő jog „és nem tartozik rájuk, amikor az egyháziak egymás között vizsgálat alá vetnek valakit akár a károk elhárítása, akár adósságok rendezése érdekében”.²⁷

Az *Informatio* megfogalmazása szerint az uralkodónak lelkiismereti kötelessége a szent zsinat üdvös célokat (egyházi javak kiváltása, növekedések tartása, stb.) szolgáló, és mint olyan, megváltoztathatatlan – fentebb részletesen idézett – döntése végrehajtásának támogatása, biztosítása. Sőt, Pázmány Péter több teológussal együtt hozott állásfoglalása (*sententia*)²⁸ is idézésre kerül, miszerint az uralkodó üresedés esetén sem rendelkezhet szabadon az egyházi jövedelmekkel, és a kamara által begyűjtött bevételek az újonnan kinevezendő püspököt illetik. Most azonban, ismétli az emlékirat,

²⁴ Uo. fol. 678v–682r.

²⁵ „...ex legibus nostris nullum aliud jus habet regia maiestas in bonis ecclesiasticis, quam ius patronatus, conferendi videlicet illa personis idoneis, quando ea vacare contigerit, et episcopos eligendi suae sanctitati praesentandos.” Uo. fol. 678v–679r.

²⁶ STOLPA József: *Adalékok a magyar királyi főkegyúri jog történetéhez (A konstanzi bulla)*. In: Notter Antal Emlékkönyv. Dolgozatok az egyházi jogból és a vele kapcsolatos jogterületekről. Szerk. ANGyal Pál – BARANYAY Jusztin – MÓRA Mihály. Budapest, 1941. 1007–1028; 1027. 2. j.

²⁷ „...neque pertinet ad ipsos, quando Ecclesiastici inter se convisunt aliquem vel in refusione damnorum vel in solutione debitorum.” MNL OL, MKL, Act. Part. (A 93), 8. cs., 679r fol.

²⁸ Kiadva: Pázmány Péter... összegyűjtött levelei I–II. Szerk. HANUY Ferenc. Budapest, 1910–1911. I, n. 153.

üresedésről szó sincs, mert a püspökség továbbra is be van töltve, „*van főpásztora, akinek Őfelsége odaadományozta és átadta, s e püspök életében semmiféle joggal nem rendelkezik azon javak és jövedelmek terén, legfeljebb mint az egyházak védelmezője. Tehát nem a király jogát, hanem a püspökét függesztette fel ideiglenesen a szent zsinat, és a legkevesbé sem érintette a királyi jogot.*”²⁹ És még ezeket mondja ki ráadásul: „*a szent zsinat... a püspök jogát nem világiakra, nem is őfelségére ruházta át, hanem miként korábban egyházi személyen nyugodott a javak kormányzása, úgy hasonlóképpen pusztá igazgatásuk nem másokra, mint egyházi személyekre lett bízva*”.³⁰

III.

A kora újkori rendi dualizmusnak, vagyis az uralkodó és a rendek együttes hatalomgyakorlásának Magyarországon 1608-ban szabályozott keretein belül mindig kényes kérdésnek számított a rendi jogok és a rendi szabadság védelme.³¹ Ebbe a jelek szerint a világi mellett az egyházi rendet is bele kell értetnünk, amire a történettudomány eddig nem fordított figyelmet.

Ennek a „szabadságnak” természetes eleme az önkormányzatiság, a kánonjogi és a rendi jogokon nyugvó *autonómia*, amelynek legfőbb képviselői szerve nem más, mint a nemzeti zsinat. Ennek léte, döntései nagyban korlátozzák a főkegyúri jogot, a javadalmak betöltéséhez kapcsolódó jogosítványok mellett csak egyféle protektorságot ismernek el, amelynek lényege tulajdonképpen nem más, mint a zsinati határozatok végrehajtásának biztosítása.

A rendiség visszaszorulásával párhuzamosan erősödő abszolutizmus ebben a kontextusban semmiképpen nem tolerálhatta a nemzeti zsinat

²⁹ „...nullo modo vacet episcopatus, sed habeat suum episcopum, cui sua maiestas iure patronatus sui contulit ac per manus tradidit, neque amplius vivente illo episcopo ius nullum habet in illis bonis et proventibus, nisi tanquam protector Ecclesiarum. Ius ergo istud non regis, sed episcopi ad tempus suspendit Sacra Synodus, nec attigit vel in minimo ius regis...”. MNL OL, MKL, Act. Part. (A 93), 8. cs., 680^{rv} fol.

³⁰ „...neque enim Sacra Synodus ius episcopi in saeculares, vel etiam in suam maiestatem transtulit, sed prout antea ecclesiastico incumbat ea gubernare, ita similiter et modo administratio eorundem non aliis, quam ecclesiasticis personis commissa est”. Uo., fol. 680^v–681^r.

³¹ A rendi dualizmus főbb jellegzetességeire: BENDA Kálmán – PÉTER Katalin: *Az országgyűlések a kora újkori Magyarországon*. (Előadások a Történettudományi Intézetben, 6.) Budapest, 1987; valamint SZIJÁRTÓ M. István: *A diéta. A magyar rendek és az országgyűlés 1708–1792*. Keszthely, 2010. különösen 29–42.

intézményének nemhogy állandósulását, hanem újabb összehívását sem. Tehát az államhatalom egyáltalán nem egyházi szempontok miatt ellenezte a zsinatok tartását – ezek okán talán még érdekelt is lett volna megtartásukban –, hanem mert az egyik államalkotó rend belső törvényhozó, önkormányzati fórumát látta meg benne. Ez ugyanúgy vonatkozik legfelsőbb szinten a nemzeti zsinatra, mint a tartományi és egyházmegyei zsinatokra, amelyek száma a 17. század második felétől minimálisra csökkent. Az abszolutizmus terjedésének európai trendje e téren tehát a Kárpát-medencében is kimutatható. Sőt, a nyugatinál erősebb rendiség miatt az állam „zsinatellenességének” alapvetően nem egyházi jellegű, hanem politikai, államelméleti genezise itt a *Informatio pro Deliberatione Sacrae Synodi* érveinek köszönhetően még világosabban megfigyelhető. A kora újkorban a zsinati gondolat mentén megfogalmazódó egyházi autonómia Magyarországon éppen 200 év múlva, egy egészen más történeti összefüggésben, nem az állami abszolutizmus vonatkozásában, hanem a liberalizmussal szembeni küzdelem során kerül majd elő és lesz 1848-tól, illetve 1867-től a történelmi magyar állam és egyházszervezet nagyhatalmi felosztásáig az egyik legégetőbb egyházpolitikai, sőt belpolitikai probléma.³²

Az 1648. évi nemzeti zsinat a pápai nunciatúra, Róma szupremáciájának gyakorlati, leginkább kézzel fogható tényezője fölé helyezte magát. Így nem meglepő, hogy összehívása a későbbiekben a pápai udvartól sem számíthatott támogatásra, biztatásra. Annak ellenére sem, hogy a zsinat kapcsán az államhatalomhoz fűződő viszonyra vonatkozó nézetek messzemenően „kánonjogbarátok” voltak. A proposíciók tanúsága szerint a hierarchia a Kúriával szemben továbbra is a főkegyúri jog kiterjesztőleges értelmezése pártján állt az alá tartozó püspökségek számának védelmezésében, elsődlegesen a magyar történelmi területi igények fenntartása céljából. Az állami patronátus eredetét, mértékét tekintve ugyanakkor nyoma sincs benne a magyar püspökök által már a 16. században vallott elvnek, miszerint „*Szent István királyuk alapított minden egyházmegyét, és hogy királyaik Európa összes uralkodójánál kiváltságosabbak, mintegy megszentelt joghatóságot gyakorolhatnak a*

³² Legújabbban további irodalommal ADRIÁNYI Gábor: *Documenta Vaticana. Vatikáni okmányok a magyar katolikus autonómiáról 1891–1920.* (Dissertationes Hungaricae ex Historia Ecclesiae, 18.) Budapest, 2012.; ehhez lásd még NÁDORI Barbara: *A katolikus autonómia történetéhez. A II. autonómia-kongresszus 9-es albizottságának működése és az erre tett püspöki észrevételek (1898).* Új Magyar Sion 4(46) (2010) 2. 201–232.

püspökségek felett”,³³ és amely a 18. századra Mária Terézia magyar egyházpolitikájának fő ideológiai alappillére lesz.³⁴ Ugyancsak nem találjuk nyomát annak a harcos antikurializmusnak, amely az 1630-as évek végén jellemezte a magyar epizkopátust, és amely végszükség esetén az Apostoli Szék jóváhagyása nélküli püspökszentelések jogosságát is felvetette az „Ősegház” gyakorlatára hivatkozva.³⁵

A kora újkori magyarországi katolicizmusnak meghatározó sajátossága a magyar államegyházi rendszer megszilárdulása, vagyis a katolikus dinasztia és a hierarchia szövetségének, egymásrautaltságának elmélyülése a protestantizmussal, olykor pedig (leginkább a Barberini-pontifikátus idején) a pápasággal szembeni küzdelem következményeként.³⁶ Ebben a folyamatban az 1648. évi nemzeti zsinat – jelesül a győri püspök ellen hozott rendelkezésének végrehajtása – kapcsán megjelenő gondolatok rendkívül kivételesnek számítanak és elsődlegesen a közelmúlt egyházpolitikai eseményeivel magyarázhatóak. 1648, a vesztfáliai béke éve több mint beszédes. A Habsburg-dinasztia nem csak birodalmi téren kényszerült jelentős hatalmi és konfesszionális engedményekre. A francia–svéd szövetségben támadó I. Rákóczi Györggyel kötött 1645. évi linzi béke becikkelyezése az 1646/47. évi országgyűlésen jelentősen rontotta a katolikus pozíciókat, a 90 templom elvétele évtizedek építkezését rontotta le, vetette vissza. Az uralkodói tiltás ellenére a Lippay primás által irányított egyházi rend ünnepélyesen tiltakozott a törvények ellen. A *status ecclesiasticus* méltán tarthatta úgy: létérdeke, hogy az egyre inkább a mindenható államérdek vezérelte uralkodóval szemben legalább elvi síkon, a „zsinati önkormányzatiság” Habsburg-

³³ „...Santo re Stefano di Ungaria ha fondato tutte quelle chiese, et che i re loro hanno azione sopra i vescovati più privilegiata, che gli altri re dell'Europa et giurisdizione quasi sacrata.” *Consistorialia Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae 1426–1605*. (Collectanea Vaticana Hungariae, I/7.) Kiad. TUSOR Péter – NEMES Gábor. Budapest–Róma, 2011. XLVII.

³⁴ A tereziánus egyházpolitikára máig a leginkább alapvető: ECKHART Ferenc: *A püspöki székek és a káptalani javadalmak betöltése Márai Terézia korától 1918-ig*. Budapest, 1935.

³⁵ Vö. TUSOR Péter: *Az 1639. évi nagyszombati püspökkari konferencia. (A magyar klérus és a római Kúria kapcsolatainak válsága és reformja)*. Századok 134(2000) 431–459.

³⁶ Vö. TUSOR Péter: *A magyar hierarchia és a pápaság a 17. században (Problémák és fordulópontok)*. Századok 136(2002) 527–545.; Uő: *I vescovi ungheresi e Santa Sede nel Seicento (Problemi e svolte decisive)*. In: *Annuario dell'Accademia d'Ungheria in Roma 1998–2002*. A cura di KOMLÓSSY, Gyöngyi – CSORBA, László. Roma–Budapest, 2005. 138–161.

uralkodó előtti megfogalmazásával, beható tárgyalásával növelje mozgásterét, önállóságát.³⁷

IV.

Természetszerű és megkerülhetetlen kérdés az *Informatio pro Deliberatione Sacrae Synodi* szerzőjének kérdése. Nos, az irat – korántsem meglepő módon – a zsinatot összehívó Lippay Györgyhez köthető, a kalligrafált titkári írásban ugyanis feltűnik saját kezű kisebb betoldása. Ugyanakkor nem lehetünk benne biztosak, hogy kizárólag saját munkájáról van szó, habár egyes szám első személyben kezd („Cum animadvertam a reverendissimo domino episcopo Iauriensi omnem moveri lapidem... / Mivel úgy látom, hogy a főtisztelendő győri püspök úr minden követ megmozgat...”) és személyes emléket is előhoz („de quo scio cardinalis Pazmany cum pluribus theologis sententiam fuisse / amiről tudom, hogy Pázmány bíborosnak az volt több teológussal együtt kialakított ítélete...”). Időnként azonban többes számot is használ („Negamus id, quod dicebat heri dominus nuntius... / Tagadjuk azt, amit tegnap mondott a nuncius úr...”), valamint az egész zsinat nevében beszél (Caeterum, ut ad nuntium apostolicum fiat appellatio, nullo modo admittet Sacra Synodus... / Egyébiránt, hogy az apostoli nunciushoz fellebbezés legyen, semmiképpen sem fogja megengedni a szent zsinat...).³⁸ Sőt, az értekezés legvégén gyakorlatilag a – Szentlélek által irányított – szent zsinat nevében kéri III. Ferdinándot, hogy az egyhangú határozatban „megnyugodjék”, és némely személyek tanácsára azt részlegesen se változtassa meg, illetve segítse a végrehajtást, mivel „sem szüksége, sem haszna nincsen annak, hogy az egész egyházi rendet elkedvetlenítse, felkavarja, szégyennel-gyalázattal gyengítse... a legjobb tehát engedni a papokat, tegyék papi teendőiket, kiváltképpen amikor kötelességüket végzik Istennek és az igazságosságnak megfelelően”.³⁹ A zsinat nevében történő fogal-

³⁷ További irodalommal: TUSOR Péter: *Purpura Pannonica. Az esztergomi bíborosi szék kialakulásának előzményei a 17. században.* (Collectanea Vaticana Hungariae, I/3.) Budapest–Róma, 2005. 113–114.

³⁸ MNL OL, MKL, Act. Part. (A 93), 8. cs., 672r. 680r. 677r. 677v fol.

³⁹ „Cum nulla penitus appareat necessitas aut etiam utilitas totum ecclesiasticum ordinem disgustandi, perturbandi, pudoreque et ignominia afficiendi... Optimum igitur est permitttere sacerdotes agere sua sacerdotalia, praesertim quando munus suum secundum Deum et iustitiam eius exequitur.” Uo., fol. 681v–682r.

mazás arra utal, hogy talán több zsinati résztvevő,⁴⁰ elsősorban a primáshoz leginkább közel álló rend, a jezsuiták teológusai is részt vettek az értekezés elkészítésében. Egyébiránt Lippay minden valószínűség szerint – mint kivétel nélkül az uralkodóhoz intézett összes levelét – ezt is maga vetette papírra.

Több közreműködő létét feltételezi viszont, hogy Lippay a zsinat kapcsán 1648. október 18-i, Pozsonyból III. Ferdinándhoz intézett levelében az *Informatió*éival azonosak mellett egyéb húrokat is penget.⁴¹ Előjáróban megdöbbenését fejezi ki, hogy a király a Magyarországon leghűségesebb támaszának szolgáló egyházi rend tekintélyének ártani kíván. Szokásos szenvedélyes stílusában panaszkodik, hogy érsekként a korábbi országgyűlésen szemére vetették, hogy előjáróként miért nem lép fel a győri püspök ellen, aki ellen végül végzéseket hoztak és az egyházi rend sérelmére világi bíróság elé rendelték. Erősen sérelmezi, hogy most, amikor Draskovich újabb kihágásai után nemcsak a saját, hanem az egész zsinat tekintélyével lép fel ellene, hibáztatják az udvarban. Pedig szerinte az uralkodói jogot cseppet sem csorbíttja, ha egyháziak törvényes módon egymás között rendezik a prelátusok kihágásait, legyen az a hivataltól vagy a jövedelmektől történő megfosztás, amely nem világi, hanem egyházi bírók elé tartozik. Sőt, az alattvalóikat sanyargató főpapokat az egyházi magisztrátusnak egyenesen kötelessége megfenyíteni. Az *Informatió*ban számos érveléssel meg támogatott „autonómia-gondolat” (jogi és vagyoni önrendelkezés) indokoltsága Lippay levelében tehát még plasztikusabban jelentkezik. A magyar királyi főkegyúri jogot Pázmány az *Informatió*ban is idézett korai, az 1620-as évek elején kialakított nézeteivel összhangban kifejezetten a római Szentszék engedélyéből eredezteti: „*És habár az Apostoli Szék Magyarország királyainak megengedte (concessit) az egyházi javadalmak adományozását (potestatem conferendi beneficia), a püspökök elítélését sohasem ruházta át, hanem*

⁴⁰ Az *Informatio* szerint a zsinaton az összes püspök és prelátus jelen volt az egész királyságból, beleértve Horvát- és Szlavónországot is. Püspökök 14-en (2-en küldött révén, 12-en személyesen), 20-nál több prépost és infulás apát, nem infulás mintegy 30, továbbá számos „tudós, bölcs és jámbor férfiú, valamint szerzetesek: a pálos generális 2 teológussal, a pannonhalmi főapát rendje 2 apátjával, a ferences kommisszárius generális 2 hittudóssal, a jezsuita provinciális ugyancsak 2 teológussal, valamint az összes jezsuita kollégium rektora kísérőikkel a kollégiumok fenntartására szolgáló apátságok jogán (fol. 681r). Ez jóval nagyobb létszám, mint a Péterffy-nél szereplő 52 aláíró. PÉTERFFY: *Sacra Concilia... i. m.* 384–385.

⁴¹ S.k. eredetije: MNL OL, MKL, Act. Part. (A 93), 8. cs., 667r–669r fol. Közlését lásd *Függelék*, 4. sz.

azt az egyháziaknál hagyta.”⁴² A megfogalmazás az „adományozás” szó használata ellenére nyilvánvaló visszalépés az 1630-as évek derekára Pázmány által is vallott elvtől, amely kellő szabatossággal ugyan, de a Szent István-i alapításon nyugvó, az alapítási oklevelekből kikövetkeztethető, a Szentszék által Konstanzban jóváhagyott, 600 éven keresztül háborítatlanul gyakorolt különleges jogokat, a magyar királyi főkegyuraságnak a Németországban még szokásos káptalani választások kánoni erejével bíró jellegét hirdette.⁴³ Erre az adott helyzetben óhatatlanul szüksége is volt, hiszen ebben a megközelítésben az uralkodó egyházi hatalma nem csak az adományozás pillanatára korlátozódott volna.

Az egyházi rend belső autonómiájának a rendi dualizmus oldaláról történő megtámogatása szintén sarkosabb, mint az emlékiratban. Lippay kerek perec kijelenti, hogy *„nincs az országban egy nyomorult alispán, akinek ítéletét, meghozott végzését a királyi felség eltörölhetné és semmissé tehetné, vagy akinek ítélete ellen a királyi személyes jelenléthez lehetne fellebbezni”,*⁴⁴ és ezt azon kiváltságok közé sorolja, amelyek megtartását III. Ferdinánd koronázási esküjében megfogadta. A primás kijelenti, hogy ugyanígy az egyházi bíróságok ítéletei sem a királyi személyes jelenlét, hanem a pápa vagy a nuncius elé kerülnek. Az uralkodónak – Szelephény György kancellár tájékoztatása szerint – tanácsokat adó teológusok tehát vagy nem jól értesültek, vagy más érdek vezeti őket, ha tagadják a zsinat eljárásának jogosságát, amely zsinaton a bécsi hittudósoknál több és képzetesebb teológus volt jelen. Miként az *Informatió*ban, levele végén Lippay hosszasan könyörög az uralkodónak, hogy ne rombolja az egyházi rend tekintélyét, és más jámbor királyokhoz, császárokhoz hasonlóan hagyja, hogy a püspökök ügyében az egyháziak zsinata járjon el. Az utolsó bekezdésben azonban az *Informatió*val ellentétben még kész a „kompromisszumra”. Kijelenti, hogy amennyiben III. Ferdinánd uralkodói jogaira nézve sérelmesnek találná, hogy a püspökség javainak igazgatását másra bízta, vonja saját, közvetlen vagy kamarai kezelésbe a legközelebbi országgyűlés idejéig. Az annak alkalmával összeülő prelátusok határozhatnának akár javadalom visszaadásáról, akár másról, az

⁴² MNL OL, MKL, Act. Part. (A 93), 8. cs., fol. 667v.

⁴³ Lásd 1635. április 10-i emlékiratát: HANUY: *Pázmány... II. i. m. n.* 945. Pázmány plasztikus érve az, hogy ha valaki a kelet fejedelmei közül Szent István-i mintára kereszténnyé tenné országát, VIII. Orbán habozás nélkül megadná neki a magyar királyéhoz hasonló jogosítványokat.

⁴⁴ MNL OL, MKL, Act. Part. (A 93), 8. cs., 667r fol.

uralkodó egyetértésével és megelégedésére – zárulnak Lippay sorai, aki szerint Draskovich püspök ennél sokkal súlyosabb büntetést is megérdemelne.

A primás levelének utolsó bekezdése leleplezi előttünk, hogy a majdnem évtizedes bécsi udvari kancellári tapasztalattal rendelkező főpap tisztában volt vele, hogy az uralkodó, azaz az állam előzetes engedélye nélküli zsinati akció, az udvar kész tények elé állításának kockázatos lépése nem sikerült. Ezért kínál fel III. Ferdinánd szempontjaira tekintettel lévő kompromisszumot levelében, illetve igyekszik majd utólag nyomást gyakorolni rá az *Informatió*ban a zsinati döntés jogszerűsége mellett érvelve. Az állam azonban, amely 1648-ban nyilvánvalóan még engedélyezte a nemzeti zsinat összehívását,⁴⁵ amelyet hasznosnak tartott saját államegyház-építési törekvései miatt, épp ezen törekvéseire tekintettel nem engedhette, hogy a különleges egyházi fórum a rendiség újabb bástyájává váljon.

A zsinati határozatot Lippay 1648. szeptember 20-án kelt primási pá tensével azonnali végrehajtásra rendelte. Oklevele a korabeli magyar zsinati nyelvezet, terminológia ízes forrása.⁴⁶ A primás parancsára, ha nehézségek árán is, de megkezdődött a püspöki birtokok szekvesztrálása. Ellene minde nekelőtt Győr főpásztora tiltakozott. Már a zsinatot követő héten hosszas kérvényben fordult az apostoli királyhoz. Ebben az Informatio vélelmzésé vel szemben kizárólag világi jogi érvekre hivatkozott. Az uralkodói főkegyu raság mellett („*az érsek úr, amit nem adott, nem veheti el és zár alá sem helyezhe ti...*”) a *Tripartitumot*, valamint a tanúk megidézésének hiányosságait, el lentmondásait, a szokványos perrendtartás megkerülését hozta elő, illetőleg visszautasította a felhozott vádak túlnyomó többségét. Kiemelte a leégett püspöki palota általa végzett újjáépítését, és hogy jobbágysai többségének nem volt kifogása ellene, így semmi jogalap nincs „elvételükre”. Leghosz szabban pedig azt követelte, hogy a korábbi, ellene elfogadott országgyűlési törvények alapján az 1647. évi CII. és CXIII. törvénycikkben foglaltak szerint vizsgálják ki ügyét és járjanak el vele szemben.⁴⁷

⁴⁵ A megállapítás konjekturális, kérdésnek, engedélynek írásbeli nyomát eddig nem találtuk.

⁴⁶ Veszprémi Érseki Levéltár, Miscellanea, 100. Régi jelzettel idézi: SZABADY Béla: *Draskovich György győri püspök élete és kora (1599–1650)*. In: A 300 éves soproni szent benedekrendi Sz. Asztrik Kat. Gimnázium jubileumi értesítője az 1935/36. isk. évről. Sopron, 1936. 100. 24. j. Másolatát Karlinszky Balázsnak köszönöm. Közlése: *Függelék*, 2. sz.

⁴⁷ Primási Levéltár (=PL), Archivum Saeculare (=AS), Acta radicalia, classis X, No. 196. 17. cs., 174–176. fol. Közlését lásd *Függelék*, 3. sz.

Draskovich helyes taktikát választott. Az államhatalom számára kedves, méghozzá a rangidős püspök által elősorolt érvek, az egyházi rend – bár nyilvánvalóan személyes érdek motiválta, mégsem elhanyagolható – elvi megosztottsága kapóra jött az udvarnak. A püspöki jövedelmek átvételével megbízott egyházi triumvirátus egyik tagja, Bényi János kanonok 1648. október 18-án a következőről volt kénytelen informálni a prímást:

„Azt írhatom Nagyságodnak, hogy a tiszttartói püspök uram ő nagysága információjából igen engedetlenek. Szombathely tiszttartó előmbe adván a püspök uram ő nagysága levelét, és avval mentvén magát, be nem bocsátott a várba, melybe az volt írva, hogy ő nekie sem az Synodus, sem Nagyságod nem parancsol, hanem csak az Ő Fölsége, aki nekie adta a püspökséget, a jószágit is elveheti, a több tiszttartók hasonló embertelenséggel püspök uram információjá miatt voltak hozzám, s azt is megh írta ő nagysága nekik, hogy az nagyságod pápens levelével, ha szintén átok alatt vagyon is, ne gondoljanak, mert ő nekie más parancsolattja vagyon ő Fölségétül.”⁴⁸

Három nappal később a kanonok megerősítette, hogy Draskovich fennen hirdeti: a király visszaadta jószágait,⁴⁹ számos jobbágy azonban kérvénnyel akarja emiatt a prímást megkeresni.⁵⁰ Bényi nyilván azokra gondolt, akik elfogadták a zsinati végzést és engedelmeskedtek a zsinat nevében kiadott nyílt parancsnak. Velük ellentétben például a „polgári rend”, Sopron szabad királyi városa kevésnek érezte a prímási tekintélyt, amiben nyilván a magisztrátus evangélikus többsége is szerepet játszott. A soproniak az uralkodó, mint „*supremus collator*” megerősítését kérték, mondván, hogy Draskovich mind hivatalát, mind javait („*tam munus et officium, quam bona et proventus*”) tőle kapta, és ők a királyi jóváhagyásig a legkevesbé sem kívánnak prejudikálni a legfelsőbb adományozásnak („*supremae collaturae*”). Álláspontjuk tökéletesen megegyezett a győri püspökével.⁵¹

⁴⁸ PL, AS, Act. rad., class. X, No. 196. 17. cs., 130. fol.

⁴⁹ Meg kell jegyeznünk, hogy Draskovich minden bizonnyal szóbeli uralkodói elhatározásra hivatkozhatott, ami ellen Lippay is megírta október 18-i levelét, illetve az *Informatiót*. Írásos királyi mandátum az 1649. február 17-én kiadott előtt nem ismeretes, és nem is valószínű, hogy született volna. Ezt megerősíti, hogy 1648. október 24-én királyi kérésre Draskovich azért folyamodott a primáshoz, hogy az önként adassa vissza azokat a javakat, amelyeket időközben sikerült lefoglaltatnia. Lásd alább.

⁵⁰ PL, AS, Act. rad., class. X, No. 196. 17. cs., 132–133. fol.

⁵¹ A soproniak datálatlan beadványa: MNL OL, MKL, Act. Part. (A 93), 8. cs., 664^{rv} fol.

III. Ferdinánd döntése, amely a nemzeti zsinat határozatát felülbírálta és leállította a *sequestratio* folytatását, az egyházi rendiség nyílt, széles társadalmi kör előtt elszenvedett veresége lett. Lippaynak az a III. Ferdinándhoz írt október 18-i levélben megemlített terve is kudarcot vallott, hogy a győri püspök ellen egy kizárólag egyháziakból álló bíróság ítélkezzen, betartva a jogi előírásokat. Ezt a primás már október 12-én felvetette Pálffy Pálnak. Az országbíró október 14-i válaszában kifejtette, hogy ő már többször javasolt terminust a győri püspök ellen, amelyet szerinte Draskovich is kívánt. Azzal azonban nem értett és nem is ért egyet, hogy csak Lippay írja alá az idézéseket és kizárólag a maga neve alatt adja ki a szükséges tanúsítványokat. Az ő bírósága is benne van a vonatkozó országgyűlési törvényben, a primás tehát nem mellőzheti őt. Nem Draskovichnak akar ezzel kedvezni, és ha rajta állt volna, már régen elintéződött volna az ügy. Mindezekre hivatkozással Pálffy azt kérte, hogy *„vétesse más szokott rendben, s írassa újobban az certificatoriákat, pro competenti termino, subscribálván küldgye énhozzám őket, és én is subscribálván”* visszajuttatja majd az összes iratot, hogy Lippay küldje szét őket.⁵² Az egyházi immunitást védeni igyekvő kánonjog és a világi jog e konfliktusából az udvar által támogatott országbíró került ki győztesen, aki 1648. december 15-én erős hangon hiányolta, hogy még *„nem termináltak”* Draskovich ellen, és javasolta, hogy még a nádorválasztó országgyűlés előtt kerítsenek erre sort.⁵³

Az *Informatio* feltételezésünk szerint ebben a primás által kivárássra játszó időszakban születhetett, tehát 1648. október végén, illetve november elején, hogy erőteljes kánonjogi érvelésével minden korábbinál hathatósabb nyomást gyakoroljon az udvarra, ahol Draskovich után a primás is személyesen megjelent.⁵⁴ A király azonban nemhogy a zsinati dekrétum jóváhagyásához, hanem a birtokok kamarai kezelésbe vételéhez,⁵⁵ illetve egy kizárólag egyháziakból álló ítélkező grémium összehívásához sem járult hozzá. A megkezdett *sequestratio* folytatásának felfüggesztésére és a bírósági

⁵² PL, AS, Act. rad., class. X, No. 196. 17. cs., 116–118. fol.

⁵³ PL, AS, Act. rad., class. X, No. 196. 17. cs., 166. fol.

⁵⁴ Az *Informatio* végleges letisztázására Bécsben került sor. Az irat a kalligráfiából kikövetkeztethetően kancelláriai írnok tollával készült, továbbá a nunciussal folytatott előző napi tárgyalásra hivatkozik.

⁵⁵ Erre vonatkozólag eddig sem a Magyar (Pozsonyi) Kamara, sem az Udvari Kamara levéltári állagaiban (MNL OL, illetve Hofkammerarchiv) nem került elő adat.

rendezésre irányuló legfelsőbb elhatározásra a zsinati eszme hangoztatása, beható elemzése nem gyakorolt érdemi hatást.

A zsinati végzés ellenében Draskovich által is óhajtott (és terjesztett) uralkodói döntés azonban nem jelentette a győri püspök teljes megmenekülését. A főpap ügyében immár III. Ferdinánd akaratának megfelelően – az abszolutizmus és a rendiség közötti, a primás részéről súlyos vereséggel felérő kompromisszum gyanánt – Lippay György és Pálffy Pál országbíró vezetésével a korábbi országgyűlési végzéssel összhangban egy egyháziakból és világiakból álló rendkívüli bíróság 1649. január 14-én egyhetes tanácskozást követően súlyos ítéletet hozott. Ez megismételte a zsinati határozatot, sőt, még azt is tételesen megszabta, hogy Draskovich vagyonából milyen összeget mire kell fordítani. A zsinati végzésen túlmenően javasolta, hogy az uralkodó vonja vissza a püspök kinevezését és pápai prezentációját, vagyis javadalmától való teljes megfosztását indítványozta.⁵⁶

Az udvar azonban az ítéletből csupán a számára is hasznot hozó pénzbüntetést hagyta jóvá. Az állami abszolutizmus attól való félelmében, hogy a püspök elítélése további alkalmat ad a protestánsoknak az egyházi személyek támadására,⁵⁷ államegyháza tekintélyének védelme érdekében megszüntette Draskovich javainak zárolását és 1649. február 17-én visszaadta elvett jogait.⁵⁸ *De iure* és *de facto* ez az irat helyezte teljesen hatályon

⁵⁶ Az ítélet egyik eredeti példánya: Győri Egyházmegyei Levéltár (=GyEL), Győri Káptalan Országos Levéltára (=GyKOL), Cimeliotheca VII, n. 430. (Az anyagot még Győr-Ménfőcsanak Megyei Levéltárában kutattam.) Egy másik példány: SZABADY: *Draskovich György győri püspök... i. m.* 104. 31–32. j. Egykorú másolata: MNL OL, MKL, Insinuata Camerae Aulicae (A 10), ad n. 4/1655 (fol. 852r–855v). Ugyanaz, valamint Draskovich adósságainak tételes felsorolása (*Consignatio debitorum et aliorum negotiorum per dominum episcopum lauriensem resolvendorum*): Österreichisches Staatsarchiv (=ÖStA), Haus-, Hof- und Staatsarchiv (=HHStA), Arm. VII, Lad. 7, Fasc. 2, n. 4 és 1.

⁵⁷ Az Lippay–Pálffy-féle ítélet kapcsán kifejtett 1649. január 19-i kancelláriai *opinio* szerint: „*Enormes quidem esse excessus et exorbitantias domini episcopi lauriensis, et hoc exemplo iudicandi episcopos data esse occasio haereticis episcopos et alias personas ecclesiasticas quavis ex causa deinceps impetendi.*” MNL OL, MKL, Propositiones et opiniones (A 33), fasc. 13. n. 11. A további információt kérő uralkodó az ügy súlyát tekintve nyilván mindvégig a Titkos Tanács útján, egy hónap után hozta meg döntését (amely azzal, hogy tetemes pénzbüntetés ellenében mentesítést adott az egyéb jogkövetkezmények alól, korántsem járt el példátlan módon a 17. században).

⁵⁸ Lásd az uralkodói mandátum fogalmazványát: MNL OL, MKL, Conceptus Expeditionum (A 35), n. 44/1649. Vö. SZABADY: *Draskovich György győri püspök... i. m.* 104. 33. j. Az ügy végére pontot tevő irat mindazonáltal nem a püspök által kívánt szöveggel került kiadásra (erre lásd alább), az egyedül családja érdemeit említi, és részletesen elsorolja a püspök fizetési kötelezettségeit.

kívül a szinodális rendelkezést, illetve a januári prímási–országbírói ítéletet, utóbbi kárpótlásra vonatkozó részeinek kivételével. Orosy György udvari magyar kancelláriai titkár 1649. február 22-én tudatta Lippayval, hogy a főpap zár alá vett birtokait – vagyis azokat, amelyeket sikerült a prímási parancsra szekvesztrálni – ténylegesen visszakaphatja.⁵⁹

A végkifejlet mindennél világosabban mutatja, hogy az abszolutizálódó államhatalommal szemben a nemzeti zsinat mint önkormányzati forma 1648-ban kudarcot vallott. Azt azonban, hogy realizálására gyakorlati lépések történtek, és indokoltsága, létjogosultsága elvi szinten is megfogalmazódott, mindenképpen jelentősnek kell tartanunk, kiváltképpen az állam és az egyház későbbi, 18–19. századi kapcsolatainak problematikája ismeretében. E problematika gyökerei – amelynek szubsztanciája a 19. századi autonómia mozgalmakban, a polgári társadalom kialakulásának összefüggésében ragadható meg leginkább – tehát már a 17. században, a rendi viszonyok között is kitapinthatók. Feltáratlanságuk egyedül a korokra vonatkozó professzionális egyháztörténeti kutatás elégtelenségének tudható be. Az eredményen ugyanis egyáltalán nem kell meglepődnünk. Hiszen a 18. századi racionalizmus, majd a 19. századi liberalizmus tulajdonképpen azon dekonfesszionalizációs folyamatok exponenciális felgyorsulása, amelynek origója a harmincéves háborúban megváltozó európai viszonyokban lelhető fel. A politika, az állam, a társadalom, a tudomány és a kultúra szekularizációjának a kezdetét a vesztfáliai béke már világosan jelzi. Magyarországon ennek kivédését már megkötésének évében megkísérelték, a lépés esetleges sikere hatalmas távlatokat hordozott magában. Ez akkor is így van, ha a zsinati önkormányzatiság eszméje egy nagyon sajátos, egyházfegyelmi jellegű ügy kapcsán fogalmazódott meg.

V.

Maga a zsinati tárgyalás és ítélet tárgyaül szolgáló ügy, Draskovich püspök „*excessusai*”-nak tárgyalása legtöbb vonatkozásában nem tartozik írásunk-

⁵⁹ „Emellett Draskovich uram itt el végezte dolgát, s az püspökséget vissza attá eő Felséghe neky olyan okkal, hogy contentállja azokat, az kiket damnificált, s az poenárul is tegyen satisfactiót éppen, mellyet ha megh nem chelekednék, és ha jövenőben is valami véteken találtnék, ő Felséghe ellene fogh procedáltatny. Mivel pedig most az száz ezer forintot kész pénzöl le nem tehette, eő Felségének cessiót adott az hon [?] való pénzre.” PL, AS, Act. rad., class. X, No. 196. 17. cs., 209–211. fol.

ra. Már csak azért sem, mert viszonylag jól ismertek a történetírásban. Kontroverziái, káptalanjával történő pereskedései, a jezsuitákhoz fűződő ellentmondásos viszonya, személyes, töretlen ellenszenve a hajdani római iskola- és nagyszombati kanonoktárs, Lippay György iránt elsődlegesen a győri, valamint az országos levéltárbeli, bőséges és izgalmas forrásadatbázis alapján Szabady Bélának köszönhetően feltárássra került.⁶⁰ Arról ugyanakkor mindössze pár mondat szól, hogy a káptalan, illetve a primás a nemzeti zsinat elé vitte a püspök visszaéléseinek kérdését, amely végül megfosztotta őt jövedelmei jelentős részétől.⁶¹

A konkrét történeti eseménykontextus felfejtése érdekében mindazonáltal néhány mozzanatot feltétlenül érdemes megvizsgálni. Elsőként azt, hogy a győri káptalan és a főpásztor sorozatos konfliktusa – amely talán csak intenzitásában tekinthető rendhagyónak – eleve magában hordozta egy zsinati rendezés lehetőségét. A káptalan ugyanis a primáshoz intézett hosszas feljelentő levelében több pontban is hivatkozik a *Tridentinum* dekrétumainak megsértésére. Ez azt is mutatja, hogy a vizsály nem csupán a késő középkori, hasonló jellegű kontroverziák átöröklődése, hanem a püspöki autori-

⁶⁰ Mindenekelőtt már többször idézett monográfiája: SZABADY: *Draskovich György győri püspök élete... i. m.* 15–115. Pozsonyi prépostsága, vállalkozásai, pornói apátsága, váci püspöksége, községi alapítása: 28skk; győri püspöki kinevezése, ellentéte Lippayval és káptalanjával (Nagyfalvy Gergely) az 1630-as években, egyház- és birtokkormányzata, soproni, győri *fundatiói*, majd konfliktusai a jezsuitákkal: 41skk; konfliktusának elmélyülése Lippayval és káptalanjával: 93skk; perének ismertetése: 102–106; értékelése, halála: 107skk. A vonatkozó előpublicációkat lásd *uo.*, kiváltképpen UÓ: *Az ifjabb Draskovich György győri püspöksége*. In: Emlékkönyv Kuncz Jenő 70. születésnapjára. Szerk. BÁSZEL Jenő – GÁLOS Dezső. Győr, 1934. 159–163.; UÓ: *Az ifjabbik Draskovich György győri püspök szerepe a soproni jezsuita kollégium megalapításában*. Győri Szemle 2(1932) 90–106.; UÓ: *Pázmány Péter kiadatlan levele Draskovich György váci püspökhöz*. Győri Szemle 1(1931) 88–89. A tanulmányunkban jelzettel idézett forrásokat azonban Szabady jórészt nem ismerte. Ha igen – például a káptalani feljelentés vagy az 1649. évi ítélet példányai Győrben is megvannak –, arra mindig utalok. A következő, az ügyre vonatkozó dokumentumokat viszont jobbára használhatta: GyEL Győri Káptalan Magánlevéltára (=GyKML), Feudáliskori iratok 75, Káptalani panaszok 1640-es évek; Cimeliotheca V, n. 234; VIII, 607–630; XI, n. 890. 969; Theca XV, n. 2509. Összeállításukat és másolatukat Nemes Gábornak köszönöm.

⁶¹ Szabady fő forrása Lippay zsinati határozat végrehajtását elrendelő pátense volt. Az iratot az ő jelzete nyomán használtam. Adatait átveszi BÁN János: *Fertőrákos politikai, gazdasági, egyházi és kulturális története Fertőrákos*, <http://www.fertorakos.hu/hu/toertenelem/ban-janos-koenyeve>.

tást egyébiránt megerősítő kora újkori katolikus konfesszionalizáció speciális problémájával állunk szemben.⁶²

Figyelembe kell vennünk azt is, hogy a Draskovich-monográfus Szabady Béla meglehetősen elfogult hőse irányában, és szinte az összes vád alól felmenti.⁶³ Egyedül a püspök látványos vagyonosodása kapcsán ad helyt a kritikáknak. Úgy tűnik azonban, hogy az arisztokrata prelátusban még erősen keveredtek a késő reneszánsz jegyek a *tridentinum*i püspökideál vonásaival. A bőkezű jezsuita alapítássorozat, a liturgia reformja a káptalanon és a püspöki jobbágyságon elkövetett hatalmaskodásokkal, illetve kifinomultnak aligha nevezhető erkölcsi érzékkel párosult. Utóbbi eseménydús megnyilvánulásairól érzékletes részletességgel számol be Lippay primás Garamszentkeresztről 1648. március 2-án az uralkodóhoz intézett, bizalmasnak szánt levelében. Az esetek konkrétsága, valamint az a tény, hogy a primás felvállalta a – most talán mellőzhető – részletek saját kezű ismertetését III. Ferdinánd előtt, még a 17. század fantáziadús világában is a hihetőség látszatát kelti.⁶⁴ Vétkességét maga Draskovich is elismerte. 1649

⁶² A liturgiával kapcsolatos ellentétek kapcsán Conc. Trid., sess 24, c. 4; a megfelelő káptalani tagok kinevezése okán sess. 22, c. 2; pontos hivatkozás nélkül: „*Praecipit Sacra et Oecumenica Synodus Tridentina, ut quo decimas aliorum subtrahunt, aut quo minus eae ad quos spectant, percipi ab iisdem possint, impediunt, anathemati subiciantur, nec ab hoc crimine nisi plena restitutione subsecuta absolvantur.*”; az egyháziak hagyatékáról: sess. 22, c. 6 és 13; az éves anyagi elszámolási kötelezettségről: sess. 22, c. 9. „*Querelae capituli lauriensis coram illustrissimo ac reverendissimo domino, domino Georgio Lippay archiepiscopo Strigoniensi contra reverendissimum Georgium Draskovich episcopum lauriensem depositae*”. MNL OL, MKL, Act. Part. (A 93), 8. cs. 650r–653v fol. Egy korábbi, valamelyik káptalani tag által írt feljelentés másolata a primáshoz uo., fol. 644r–649v.

⁶³ Elfogultságát magyarázza, hogy minden jel szerint ellensúlyozni kívánta a protestáns Payr Sándor által rajzolt erősen apologetizáló képet: PAYR Sándor: *Draskovich György győri püspök, a soproni jezsuita collegium alapítója* (Dobronoki jezsuita házfőnök leveles könyve nyomán). Protestáns Szemle 16(1904) 77–92. és 153–163.

⁶⁴ Az 1648. március 2-i, szintén a trienti zsinat vonatkozó előírásával kezdődő levél („*Concilium Tridentinum dicit eos moraliter peccare et peccatis alienis communicare, qui habentes quaecumque ius ad praeficiendos ecclesiis pastores et episcopos, non digniores ex meritis eorum ad tale munus promovere studeant*”) s.k. eredetije: MNL OL, MKL, Act. Part., 8. cs., 654r–661v fol. Kancelláriai kivonata: uo., Prop. et op. (A 33), n. 91/1648. A primás állítása szerint csupán azt írta meg Draskovich mindkét nem irányában elkövetett szexuális kihágásairól, ami tudomására jutott, és hogy egy ez irányú vizsgálat sokkal több mindent hozna a felszínre: „*Haec ego non per inquisitionem aliquam eruere sum conatus, sed quae solum ultro ad me deferebantur, observavi, si inquisitio fieret, plura credo deprehenderentur. Et quidem hoc peccatum tam enorme est etiam in saecularibus et exosum Deo, ut regna et provincias idcirco a Deo deletas in scriptura legamus. Talem archiepiscopatu honorare esset, si concilio credimus, peccatis eius participare.*” (fol. 656rv).

elején egy olyan uralkodói mandátumot szeretett volna kiállíttatni az udvari magyar kancelláriával, amely családja érdemeire tekintettel a feledés jótékony homályát borítja korábbi tetteire.⁶⁵

Abban azonban korántsem lehetünk biztosak, hogy a győri püspök elítélése mögött az 1648. évi nemzeti zsinaton pusztán az egyházi rend önkormányzatiságának elmélyítése, a kora újkori magyar katolicizmus tridentianus szellemiségének megerősítése, illetve egyfajta morális megtisztulás szándéka állt. Még magában Rómában is majd csak VII. Sándor fogja eltávolítani a vatikáni palota környékén, a Borgo sikátoraiban lebzselő prostituáltakat „elődeinél kevesebb megértést tanúsítva udvartartása tagjai esendősege iránt”.⁶⁶ Az pedig már a magasabb történeti minősítésekkel igazán nem vádolható Nagy Konstantinnak is feltűnt, hogy a korábbi nemzeti zsinatokkal ellentétben az 1648-asnak nincs igazán új, érdemi, valóban zsinati intézkedést igénylő tematikája.⁶⁷ Ebből hipotetikusán az a következtetés is levonható, hogy az 1648. évi nemzeti zsinat összehívásának semmi más érdemleges oka, célja nem volt, mint Draskovich elítélése. Ennek érdekében került napirendre az egyházi rend autonómiája, valamint a tridentianus szellemiség, moralitás zsinati megerősítése. A többi, előjáróban elősorolt I–XXVIII napirendi pont pedig ezek járulékos eleme. Elképzelhető, hogy a nemzeti zsinat aktái azért nem találhatók, mert meg sem születtek.⁶⁸

⁶⁵ „Quod nos consideratis et attentis fidelibus servitiis ac meritis familiae fidelis nostri reverendi Georgij Draskovith de Trakostyan Episcopi ecclesiae lauriensis, locique eiusdem comitis perpetui et consilarii nostri, eundem in praedicto Episcopatu suo lauriensi permanere ac manutenere benigne volumus et decrevimus cum universis bonis, proventibus et utilitatibus... quibuscunque hactenus perceptis et imposterum per eundem percipiendis, quae bona ac proventus ob quascunque res hucusque ab eodem episcopo commissas detineri, sequestrari vel ab ipso qualitercunque adimi nequaquam permittemus. Insuper ulteriorem processum de praeteritis, impetitionem iuris vel facti ac qualemcunque actionem a quocunque et per quemcunque contra eundem episcopum instituendam de quibuscunque rebus ab eodem ad hodiernum usque diem patrat, clementer inhibemus ac tollimus, omniaque perpetuae oblivioni tradita esse benigne volumus et statuimus.” A jogbiztonságot alapjaiban sértő, 1649. február 17-re datált irat – a korábban többször substitutus cancellariusként működő – Draskovich saját kezű fogalmazványa. A lap alján vélhetően Orosy György titkár kezével a következő feljegyzés: „Dominus Draskovich ita petiit expediri, sed non obtinuit.” MNL OL, MKL, Act. Part. (A 93), 8. cs., 671r fol.

⁶⁶ E problémára például: GUATOLIR.: *Donna Olimpia protettrice delle prostitute*. Lazio 15(1979) 187.

⁶⁷ NAGY: *A magyar kath. egyház nemzeti zsinatai...* i. m. 152.

⁶⁸ Lippaynak az elítélő dekrétumot idéző sorai látszólag ellentmondanak ennek. Vö. MNL OL, MKL, Act. Part. (A 93), 8. cs., 643rv fol.

Az érdemi kérdés tulajdonképpen úgy tehető fel, hogy miért 1648-ra vált égetővé Győr püspökének elítélése? Igazán súlyos tettei – káptalani házak elfoglalása, a káptalan hiteleshelyi levéltárának feltörése – egy évtizeddel korábban történtek; az egyházi jövedelmekből fedezett, vitatott pénzügyi befektetései, birtokügyletei pedig szinte egész pályáját végigkísérték.⁶⁹ A káptalan panaszainak orvoslására két országgyűlési törvény is született, amelyek alapján Pálffy Pál országbíró folyamatosan szorgalmazta az eljárás megkezdését. A cikkelyek csak sarkosan tekinthetők az egyházi immunitás megsértésének, hiszen meghozatalukat maga a győri káptalan kérte.⁷⁰ Az egyházi javak veszélyeztetése, elherdálása pedig már-már nevetséges érv, hiszen maga az *Informatio* is csupán 4–5 falu elzalogosításáról, illetve Vas vármegye irányában 4000 forint tartozásról szól.

A köznemesi származású, családját oldalágon frissiben az arisztokrácia soraiba emelő régi iskolatárs, Lippay primás személyes, illetve szocializációs ellenszenve a bíboros dédnagybátyjával unos-untalan büszkélkedő főúri származékkal már sokkal korábban tetőpontjára jutott. A már az 1630-as évek elején Kőszegen, majd Sopronban komoly intézményalapításokat megvalósító Draskovich ugyanis mind 1637-ben, mind 1642-ben megpróbált a primási székbe ülni, vagyis Lippay legfőbb riválisának számított, kassai polgári, köznemesi származású vetélytársát több ízben megpróbálta az udvari kancellári tisztből kibillenteni.⁷¹ A primás már 1643-ban tervbe vette a püspök megrendszabályozását, méghozzá alapvetően egy összehívandó zsinat keretében. Az 1648. évi nemzeti zsinatnak az imént még csak

⁶⁹ SZABADY: *Draskovich György győri püspök... i. m.* passim. Számos újabb, főbb vonásaiban hitelesnek tekinthető részlet Lippay március 2-i levelében: MNL OL, MKL, Act. Part., 8. cs., különösen 656v–659r fol.

⁷⁰ Lásd a fentebb már említett 1647. évi CII. és CXIII. tc-eket.

⁷¹ Vö. SZABADY: *Draskovich György győri püspök... i. m.* 45. és 78–79. A szerző Draskovich Pázmány előtti kegyvesztettségének egyik okát az eperjesi tárgyalások idején *substitutus cancellarius*ként elkövetett, közelebbről nem ismert indiszkrécijában látja. Hogy a főpapból sem akkor, sem 1638-ban nem hiányzott a kezdeményezőkézség, arra 1638. augusztus 4-én Prágából az erdélyi fejedelemhez írt levele is utal: „Úgy hozta az alkolmatosság, hogy cancellarius uram ő kegyelme püspökségébe menvén, s én itt ő Fölsége mellett lévén Nagyságodnak hozzám illenő dolgokban szolgállyak, a minth szolgáltam is ezen tisztnen ennek előtte őt esztendővel, midőn Istenben elnyugodott cancellarius az eperjesi commissióban volt foglalatos. Melly régi szolgálatomat és Nagyságoddal való ismeretiséget ez levelem által kívánván megújítanom...”. S.k. eredetije: Archivelor Nationale Romania, Directia Judeteana Cluj, Collectia pers. Mike (Erdélyi Nemz. Múz. It., Mike-gyűjt.), n. 66.

hipotetikusán megfogalmazott, a győri püspök elleni eljárásban gyökerező genezise Lippaynak Esterházy Miklós nádorhoz 1643. december 24-én írt levelében is megfogalmazódik:

„Magához illendő dolgot mívelt Draskovith uram, hogy intorturbálta Nádasdi uram Istenesen kezdett religióban való progressussát es zelussát, kit én is nehéz szívvel veszek, im írtam is neki, jól oda nyomván az pennát. Az mi pedig illeti az dologhnan mi voltát. Az keresztúri plébániában nem intrudálhatta püspök uram Nádasdi uram akarattya ellen azt az rossz papot, és ha intrudáltais, ki igazíthattja Nádasdi uram, és szabad vele, ha ott nem szenved. Mert az patrónusnak az ő jussa az, hogy ő praesentál papot az ordináriusnak, es az praesentált személt nem is reijciálhattya az ordinárius, hanem ha canonicum impedimentumot⁷² talál az praesentátusban, egyébiránt tartozik acceptálni. Accédálván azért az én consensusom is, és így lévén az dologh, ne acceptálja ő kegyelme, sőt tilchia el az parochiátul az intrusus papot. Az Iesuviták praedikállását pedig hogy tiltja, nem jól cselekeszi, mert noha az ordinárius benedictiójával kell az praedicállásnak lenni, de in hoc Regno⁷³ nem lehetett azt observálni eddigh, nem is observáltatott az nagy fogyatkozás és haeresis miatt, és bár ne legien szabad, akar mely ösmeretlen, idegen nem tudom honnét jött embernek az püspök híre nélkül praedikállani, de Iesuvitáknak illyen nevezetes nagy privilegiumos recepta religiának⁷⁴ azt tiltani és nem engedni, absurdum, és csak passióbul vagy on mindenestül.⁷⁵ Immár az jó püspök, ha oly kevés előmenetelt teszen ő maga az Anyaszentegyházban, ne impediálna másokat, és ne scandalizálna azt kíváltképpen az úrfiát, az ki minden szeretetre méltó inkább, és segíteni kellene kézzel lábbal jó igyekezetit és dicséretes fáradságát, jelesül az kit primario [?] illet, az püspököknek. Én bizon mindent mívelek érette, valamire elegendő vagiok mind egyházi dolgokban, mind pedig világhiban, mert megh érdemi. Az sok scandalumot és éktelen magaviselesét animaduersio alá vettem volna eddigh is, csak az palliumot vártam. Mellyet, hiszem Istent, hamar megh hozzák, sőt mindgyárt megh lesz, ha kétt száz aranyot akarok adni pro annata,

⁷² 'egyházjogi akadály'.

⁷³ 'ebben az országban'.

⁷⁴ 'elismert szerzetesrendnek'.

⁷⁵ Lippay kifogását hitelesíti, hogy 1641. február 1-jén uralkodói leirat közölte Draskovichcsal: a ruszti plébánia helyreállításáig két jezsuitát küldenek a városba, és meghagyta neki, hogy adja meg számukra a szükséges főpásztori fakultást. 1644. június 6-án pedig arra szólította fel III. Ferdinánd, hogy Halászből mozdítsa el a protestáns prédikátort, és az egész óvári uradalomba oda alkalmas papokat disponáljon. MNL OL, MKL, Conc. Exp. (A 35), n. 31/1641 és n. 151/1644.

mellyet eddigh megh nem cselekedtem, nem akartam be hozni az olyan onust kö-zinkbe. De bár ne legyen is az pallium, szintén oly nem confirmatus püspök ő az győriben, mint én az érsekségben, és ígys fel találom az módgyát, miképpen procedálljak ellene. Ez pedig ilyen, maga akart ő Felsége panaszt tenni reája orá-tora által Rómában, de én tartóztattam valamennire, mert secundum sacros canones conprovinciales episcopi debent ipsum accusare.⁷⁶ De ha az pallium késik is, vagyon mód benne. Kit kegyelmednek igen confidenter jelentek, egygyik, ha az püspökökkel subscribáltatom synodus nélkül az accusatiót, avvagy extrahálok ma-gán magán mindenkitül edgyett. Másik, ha ő Felsége maga instál, az mint akart az előtt is, hogy az pápa vagy énnekem adgyon licentiát, hogy synodust tarcsak, vagy az kívül bízza én reám vagy más valamely püspökre, hogy megh csinálljam az processust, ígys mindgyárt elől mehetek az dologhban, nemis jó tovább szenvedni az ő excessusit, jelesül, ha az mint kegyelmed írja, nem emendálta magát az admonitio után. Kirül örömet értem az kegyelmed opinióját is, íránk osztán egy értelemmel P. Gansnak⁷⁷ mind az ketten, én magának is ő Felségének. Az parochia dolgában pedig, méghis továb ha arra kell az dologh, imponálhatom neki, mert én vagyok aziránt absolutus bírāja.”⁷⁸

A primás karácsonyi sorai magukért beszélnek. Feltűnő mozzanat, hogy az érsek a zsinatot ekkor még az uralkodó előzetes tudtával, pápai felhatalmazással kívánta összehívni Draskovich ellen. Ki kívánta használni III. Ferdinánd elégedetlenségét, aki eszerint Federigo Savelli albanói herceg, római követ (+ 1649) útján fel kívánt lépni VIII. Orbán pápánál (1623–1644). Hasonló esetre egyébiránt 1615-ből találunk példát, amikor II. Mátyás kívánta pápai tekintéllyel megfenyíttetni a szintén szabados életvitellel vádolt Lépes Bálint püspököt. Esete az *Informatió*ban is előkerül, mondván, az idősebb résztvevők még emlékeztek rá, hogy Forgách primás őt is fel-függesztette egy időre a nyitrai püspöki birtokok kormányzásától.⁷⁹

A tervezett római intervenció Lippay soraiból kihámozhatóan már az ő primássága idején, tehát 1642 novembere után lehetett. Az udvar azon-ban a Szentszék megkerülésével is megrendszabályozta Győr főpásztorát.

⁷⁶ ‘mert a szent egyházi törvények szerint, a vele egy egyháztarományba tartozó püspökök kötele-sek őt vádolni’.

⁷⁷ Ioannes Gans III. Ferdinánd Draskovichot nagyon nem kedvelő jezsuita gyóntatója volt.

⁷⁸ MNL OL, Esterházy cs. hg. lt. (P 108), Repositorium 71, vol. 452, n. 89.

⁷⁹ Lépes ügyére lásd TUSOR Péter: *Egy „epizód” a magyar szentszéki kapcsolatok történetéből: Páz-mány Péter esztergomi érseki kinevezése (Mikropolitikai tanulmány)*. Budapest, 2013 (kézirat).

1643 nyarán a király elégedetlenségét az váltotta ki, hogy a győri püspök megtagadta a részvételt az elrendelt közfelkelésben. Büntetésből III. Ferdinánd pár hónapra zár alá vette birtokait. Nincs nyoma annak, hogy az állam ezen – az *Informatio* érvrendszere szerint nem jogszerű – lépése ellen a primási székre csak nemrégén kinevezett, pápai megerősítéssel még nem rendelkező Lippay tiltakozott volna. Sőt, inkább ellenezte a *sequestratio* korai feloldását.⁸⁰

Felvetődik a kérdés, hogy 1648-ban Lippay már miért került meg az uralkodót, és miért nem egyeztetett előre az udvarral a zsinat fő napirendi pontjáról? Illetve, ha már 1643-ban kész tervei voltak egykori germanikus társa ellen, miért várt ennyi időt, és miért lett 1648-ban égetően szükséges a zsinati eljárás lefolytatása? Ezzel ugyanis egy, az állam által öt évvel korábban alkalmazott megoldást igyekezett saját hatáskörébe vonni! A fellépés elodázására elégséges magyarázatot ad I. Rákóczi György következő évi támadása, és az 1648. évi fejleményeket szintén ebben, pontosabban a linzi békében kell keresnünk. Ismert, hogy a békét becikkelyező 1647–1648. évi országgyűlésen a primás milyen késhegyig menő harcot folytatott a vallási engedmények érvényesítése ellen, komoly konfliktusba keveredve magával az udvarral is, amely a vesztfáliai béketárgyalásokra mindenképpen rendezett viszonyokat akart a magyar háterszágban. Az ekkor még a Camillo Melzi pápai nunciussal karöltve harcoló Lippayt az élete végéig ambicionált

⁸⁰ A *generalis insurrectio* 1643. június 29-i, július 6-i elrendelésére: MNL OL, MKL, Conc. Exp. (A 35), n. 236. 237. 238. 265/1643. Az uralkodó augusztus 4-i leiratai a nádorhoz illetve Draskovichhoz a közfelkelés megtagadása miatt az ország törvényei szerinti (1635/88. és 1622/21. tc.) eljárás megindításáról uo., n. 334 és 343/1643; a püspök javait a király felbecsültette és zár alá vette, erről opiniókérés Lippaytól, a nádortól augusztus 24-én uo., n. 361/1643; vö. még uo. n. 402 és 419 is. Az Udvari Kamara már 1643. október 22-i átiratában értesítette a kancelláriát a birtokok *remissió*járól, a püspöknek óvadékol azonban le kellett mondania a pozsonyi *crucigeratus*ról. MNL OL, MKL, Insin. Cam. Aul. (A 10), n. 14 és 16/1643. Draskovich (a nádorral egyetemben) csak november 9-én kapott értesítést arról, hogy az időközben a szakolcai táborba küldött püspöki „*cohors*”-nak köszönhetően visszakaphatja birtokait, sőt a zár alatt keletkezett bevételeket és az elvitt ingóságokat is. MNL OL, MKL, Conc. Exp. (A 35), n. 489 és 508/1643. Lippay s.k., dátum nélküli feljegyzése szerint megfelelő büntetés nélkül nem szabad visszaadni a győri püspök birtokait, kiváltképpen mivel a küldött lovasokból alig 40 használható, ezért a *crucigeratus* visszatartandó, hiszen az már amúgy is a soproni kollégiumhoz tartozik, illetve meg kell várni a szünetet, hogy így késztessek Draskovichot az általa időközben megígért 40 000 forint megfizetésére. A vélhetően az augusztusi felkérésre adott *opinio*: uo., ad num. 525/1643 (vö. Prop. et op. [A 33], fasc. 7, n. 260). Az ügyről részben más források alapján: SZABADY: *Draskovich György győri püspök... i. m.* 96–97.

bíborosi kalap császár általi felajánlása sem térítette el az ünnepélyes tiltakozástól a vallásügyi törvények ellen.⁸¹ Úgy tűnik, hogy a már tridentínus szellemben nevelődött egyházi generációk ezen a diétán korábban nem tapasztalt módon és egységben léptek fel érdekeik védelmében.

Talán nem járunk messze a történeti valóságtól, amikor – a kibontakozó (pre)szekularizációs trendet esetszinten is megragadni igyekezve – feltételezzük: a bécsi udvar a fivér, Draskovich János nádor (1646–1648) érthető protekciója mellett⁸² az egyházi rend egységének, Forgách, még inkább Pázmány egypólusú irányításának megbontása céljából vette tervbe 1648 tavaszán, hogy a Telegdy János halálával megüresedett kalocsai érseki méltóságot Draskovich György győri püspöknek adományozza. Draskovich tulajdonképpen „ősbűne” nem mellesleg az volt, hogy 1635-ben a győri püspökséget családja, illetve más főúri támogatói révén Pázmány kifejezett szándékai ellenére – és a bíboros kegyét végleg elveszítve – szerezte meg. Kalocsai érsekként reális fenyegetést jelentett a primási pozíciókra, kiváltképpen egy nádor fivérrel az oldalán, tanúsítson az bármilyen visszafo-gottságot az esztergomi érsek irányában.

Lippay ezért ragadott tollat 1648. március elején és kezdett a főpap morális defektusainak kizárólag az uralkodónak szóló, bizalmas részletezése mellett annak ecsetelésébe, hogy Kalocsa nem csupán cím, hanem metropolitaként számos nagyon is valós joghatóságot gyakorol, bizonyos birtokai is vannak.⁸³ A kalocsai metropolitai „szuverenitást” a közvetlen elődök,

⁸¹ TUSOR: *Purpura Pannonica... i. m.* 113–124.

⁸² „... pro archiepiscopatu Colocensi domino fratri meo etiamnum humillime supplicans”. Előzetes levele („nondum interrogatus”) az üresedésben lévő püspökségekről a királyhoz. Pozsony, 1648. február 14. MNL OL, MKL, Litterae Palatinorum (A 21), 327/1648. Habár Pázmányhoz hasonlóan Lippay primás viszonya a nádorokkal feszült, vagy legalábbis ambivalens volt (olykor még a kreatúrájának számító Wesselényivel is), Draskovich Jánossal való kapcsolatára – talán rövid hivatali ideje miatt – ez nem annyira jellemző, pedig a nádor hivatalánál fogva természetesen belefolyt a főpapi kinevezésekbe és más egyházi ügyekbe is. Vö. újabb opinióját a püspöki székek 1648. évi betöltéséről, illetve a *sedes spiritualis* elé tartozó ügyekről. MNL OL, MKL, Litt. Pal. (A 21), n. 334/1648 és ad n. 318/1647. A kalocsai szék betöltéséről írt, a győri püspököt hosszasan vádoló levelében Lippay arról értekezik, hogy ő amiben lehet, kedveskedni igyekszik a nádornak, de súlyos bűn – öccse támogatása – árán most nem teheti. MNL OL, MKL, Act. Part., 8. cs., 661v fol.

⁸³ „Respondeo quicquid sit de titulari. Negari tamen non potest gradum hunc esse in domo Dei et Ecclesia singularem honorem, dignitatem, quae non potest conferri indignis, cum et pallium de corpore Sancti Petri accipiat, et caeteris episcopis praesit. Deinde nego esse titularum mere hunc archiepiscopatum, licet enim Colociae residere non possit. Habet tamen episcopos sibi subiectos

Náprágyi Demeter, illetve Telegdy több ízben is kinyilvánították, védelmezték. A két szék közötti középkori viszálykodás emléke is ismert volt. A Draskovich helyett Szelephény György kancellárt, illetve még inkább Püsky Jánost ajánló primás érvei csak mérsékelt hatást gyakoroltak az udvarra, amely e személyi politikától a nádor–primás viszonynak a Habsburg államhatalom számára nem kedvezőtlen megromlását is remélhette.⁸⁴ Lippay primás pedig nem törődve a győri püspök közeledési kísérleteivel,⁸⁵ az eme pozícióit fenyegető nem várt veszély kivédésére vehette elő régi tervét, a zsinati eljárást, de érthető módon immár az udvarral történő előzetes egyeztetés nélkül.

VI.

A zsinatot megelőzően összetett politikai játszma folyt a primás és az udvar között, amelyben a Szentszék is fel-feltűnt, igaz, csupán passzív szerep-

Zagrabiensem et alios quibus praeest, ius dicit, iurisdictionem exercet, appellationes decedit. Habet etiam proventus aliquos exiguos et bona archiepiscopalia tametsi pauca et ni fallor etiam quosdam parochos in propria dioecesi.” MNL OL, MKL, Act. Part., 8. cs., 660v fol. – Az üresedés idején Lippay primásként maga nevezett ki kalocsai vikáriust 1648. július 1-jén, ami kánonjogi szempontból különleges eljárásnak tekinthető. PL, AS, Act. Prot., Prot. F, fol. 36rv.

⁸⁴ Lippay 1648. március 2-i levelében említi, hogy még az előző évben, közvetlenül Telegdy halála után négy jelölt volt Kalocsára: Draskovich, az időközben elhunyt Jakusith György egri püspök, Szelephény és Püsky. Szelephényt életkora és kancellári tisztsége miatt még nem javasolta igazán. Az általa egyébiránt nem szeretett Püsky nyitrai lemondása miatt kárpótlásként, illetve hogy „*sepulchrum eius hac dignitate honoraretur*” hozta szóba. MNL OL, MKL, Act. Part., 8. cs., fol. 661v. III. Ferdinánd Prágában, 1648. április 25-én kelt leiratában arról értesítette Lippayt, hogy a Draskovich elleni vádak tisztázásáig „*ad breve tempus*” felfüggeszti a kalocsai szék betöltését. MNL OL, MKL, Conc. Exp. (A 35), n. 65/1648. A forrást Szabady a zsinat utáni fejlemények összefüggésében interpretálja, tévesen. SZABADY: *Draskovich György győri püspök... i. m.* 100. 24. j. Széchényi György alkancellár tájékoztatása szerint – aki azt is közölte a primással, hogy opinói III. Ferdinánd újabban kiadja egy-egy német tanácsosnak véleményezésre – az ügybe kezdettől fogva belefolyt a Titkos Tanács: „*úgy látta ő Fölsége, hogy valami tanácsot tarczunk Győri püspök uram dolgába, a német urak közül is ketten lesznek köztünk, az meg leszen úgy hiszem holnap akár, úgymint hétfőn*”. Prága, 1648. április 18. PL, AS, Act. rad., class. X, No. 196. 17. cs., 21–23. (21.) fol.

⁸⁵ Például 1648. április 30-án, Győrben kelt saját kezű levelében hosszasan fejtegette, hogy a leginkább elégedetlenkedő (fertő)rákosi jobbágysai nem tartják be, amit Lippay rendelt nekik, azaz hogy földesúri szolgáltatásuk egyezzen meg a Sennyey István püspöksége alattival, továbbá indokolta a nádori katonaság beszállását. Elmondása szerint elődje Náprágy Demeter is tartott ott katonaságot. PL, AS, Act. rad., class. X, No. 196. 17. cs., 24–25. fol. Draskovich és a fertőrákosiak viszonyára: BÁN János: *Fertőrákos politikai, gazdasági, egyházi és kulturális története Fertőrákos*, <http://www.fertorakos.hu/hu/toertenelem/ban-janos-koenyeve>.

lőként, ami a vesztfáliai béke évében már egyáltalán nem meglepő. Az események eddig megismert részletei a barokk abszolutista-rendi politika színvillagát és konfesszionalitását hordozták magukon. Ugyanakkor az időzítések, a lépések és ellenlépések sora a modern, 19–20. századi politizálás dimenzióiban is megállná a helyüket.

Nagyon úgy látszik, hogy Lippay 1648 tavaszán az érseki kinevezés végleges megakadályozására még azt szeretete volna, ha uralkodói felhatalmazással léphet fel Draskovich ellen. Lósy Imre primás (1637–1642) példájára hivatkozott, aki emlékei szerint korábban szintén ilyesmit tervezett.⁸⁶ Attól, hogy az országgyűlési végzés alapján Pálffy Pál országbíróval együtt járjon el, nemcsak az egyházi rend védelme érdekében ódzkodott, hanem amiatt is, nehogy kiváltsa X. Ince pápa (1645–1655) rosszállását. Ugyanakkor a nuncius tanácsa ellenére Rómához sem volt kedve fordulni. Mindezeket többször idézett március 2-i levelében írta le.⁸⁷ Az április 25-i uralkodói válasz nem csak a kalocsai érseki kinevezés felfüggesztése volt. III. Ferdinánd arról is értesítette a primást, hogy – tekintettel a vádakra, amelyek között megítélésben a pápának fenntartott esetek is előfordulnak – kérni fogja X. Incét, adjon felhatalmazást valakinek, lehetőleg Lippaynak, hogy „*processus iudicarius*”-t indítson a győri püspök ellen.⁸⁸ Az egyúttal

⁸⁶ Lósy már Draskovich és káptalanja kezdeti, Nagyfalvy váci püspök körül csúcsosodó ellentétében is szerepet kapott. Lásd Nagyfalvynak a *Tridentinumra* is hivatkozó leveleit hozzá, illetve Lippayhoz. 1637. augusztus 19., 28.; december 8. (per a primási szentszék előtt), illetve 1639. április 1. PL, AS, Act. rad., classis X, n. 196. 8. cs., 145–151. 152–153. 201–202; 9. cs., 72–78. fol. Egy elkeveredett, de ide tartozó datálatlan irat Draskovichtól: uo., 17. cs., 257–258. fol. – Az ügyben Wilhelm Lamormain volt császári gyóntató is megszólalt. 1637. július 3-án Lósyhoz intézett levele: uo., 8. cs., 46. fol. (Lippay szerint a hírneves jezsuita nem sokkal 1648-ban bekövetkezett halála előtt szemrehányólag írt Draskovichnak püspökhöz méltatlan magaviselete miatt. Lásd idézett március 2-i levelét.)

⁸⁷ „Item ut de iudicio, quod mihi et domino Paulo Palfy in proximis comitiis delatum est, cum summa iniuria, quod ecclesiasti [!] saecularium quoque iudicio in personalibus subderentur. Ad quod nihilominus coegit status regni intolerabilis ipsius vita et querelae repraesentatae. Pridem ego hoc iudicium expedivissem, nisi defacto anxius et dubius haererem, quid facto opus sit, quod et cum domino apostolico nuntio communicavi, sed non aliud resolutionis accepi, quam Romam ad pontificem me remittit. Accusatur enim dominus lauriensis de falsificatione litterarum, cuius poena apud nos in ecclesiasticis amissio omnium beneficiorum et sigilli ardentis fronte impressio. Hancne ego sententiam ipsi debeo pronuntiare?... Haec ego, et quae in praesenti scriptura expressi, nescio quomodo iudicio saecularium, quin et notitiae committam? Timeo etiam ne Romae male audiam et mihi vitio vertatur, si cum saecularibus iudicibus episcopum in personalibus iudicavero, et tales in illum sententias pronuntiavero.” MNL OL, MKL, Act. Part., 8. cs., 659r–660r fol. Lósy tervének említése uo., fol. 660r.

⁸⁸ MNL OL, MKL, Conc. exp. (A 35), n. 65/1648.

állásfoglalásra kért primást a királyi döntés nyilvánvalóan nem elégítette ki, hiszen a per megindítása és az ügy delegálása a római Kúria részéről hosszú hónapokig, ha nem évekig elhúzódott volna. Ezért dönthetett pár hét töprengés után a zsinat összehívásáról, amelyre a meghívókat 1648. július 10-én küldte ki,⁸⁹ párhuzamosan pedig megkezdte a további terhelő bizonyítékok gyűjtését Draskovich ellen.⁹⁰

A bécsi udvar előtt nyilván nem maradt rejtve, hogy a primás tulajdonképpen mire készül a zsinattal, mert 1648. július 29-én már egy olyan mandátum érkezett Nagyszombatba III. Ferdinándtól, hogy a korábbi törvényi határozat értelmében mégiscsak az országbíróval „jó egyet értésben” folytassa le azt eljárást, méghozzá a törvényeknek megfelelően a legközelebbi országgyűlésen.⁹¹ A diéta összehívása Draskovich János nádor augusztus 6-i halálával fenyegető közelségbe került. Ennek ténye, illetve a nádor elhunytával a győri püspök kétségkívüli meggyengülése nagyban megerősíthette Lippayt abban, hogy tervét véghezvigye a zsinaton, illetve gondoskodjék az ott hozott határozat mielőbbi végrehajtásáról is. A nádor helyére átmenetileg királyi helytartóvá kinevezett főpapot szándékától az sem tudta eltántorítani, hogy 1648. szeptember 12-én, vagyis a zsinat összeülése előtt két nappal a király – visszatérve április végi döntéséhez – tényleg kérte a pápától: adjon felhatalmazást a primásnak a püspök elleni eljárásra. A finom iróniával a trienti zsinatra hivatkozás mellett fő indoka nem más volt, minthogy egyébként féltő, a következő országgyűlésen világiak is ítélni fognak a püspök felett! Ugyanaznap Savelli követ is felszó-

⁸⁹ Kiadva PÉTERFFY: *Sacra Concilia... i. m.* 376–377. Egy eredeti példány: GyEL, GyKOL, Theca V, n. 25 061.

⁹⁰ A primás fivére, Lippay Gáspár kamarai elnök körbejárta Draskovich püspöki birtokait, lásd 1648. július 8-án, Kaboldból kelt jelentését. A benne foglaltak szinte szó szerint bekerültek az *Informatióba* (fol., 675rv), amelynek így konkrét információs forrása is beazonosítható a primás levelezéséből. A kamara vezetője egyébiránt elég meggyőzően érvel a (fertő)rákosiak igaza mellett. Írásának első sora meglátásunk szerint a nyomozás tényét elfedni hivatott *dissimulatio* az iratnak a kor szokásának megfelelő „megmutatása”, köröztetése esetére: „Kedvem ellen vagyok, hogy Nagyságodat (tudván egyébiránt is, hogy az győri püspök uram ellen való panaszokkal rakva vadnak az Nagyságod méltóságos fülei) [etc.]. PL, AS, Act. rad., class. X, No. 196. 17. cs., 75–77. fol. Ugyanebben a hónapban került sor adatkérésre Bécsből, hogy a győri püspök ott hány papnövendéket tart. Lásd Hmíra János pázmáneumi rektor a püspök számára nem éppen kedvezőtlen kimutatását: GyEL, GyKML, Theca 41, n. 5528 (Bécs, 1648. július 30.). Ez utóbbit 1643. évi dátummal idézi SZABADY: *Draskovich György győri püspök... i. m.* 105–106.

⁹¹ MNL OL, MKL, Conc. Exp. (A 35), n. 293/1648. Eredetije: ÖStA, HHStA, Familienarchiv Pálffy, Arm. VII, Lad. 7, Fasc. 2, n. 2.

lítást kapott az ügy képviselőjére.⁹² A nem a *Hofkanzlei*, hanem az udvari magyar kancellária útján expedált iratok létéről és tartalmáról Lippaynak azon nyomban értesülnie kellett, leginkább magától a zsinatra megérkező Szelephény kancellártól, aki ekkor még közeli bizalmasa, barátja volt.

A nyilvánvaló figyelmeztetés, tudjuk, nem tette meg hatását a primásra, ám nem eredményezte a Szentszék bevonását sem az eseményekbe. A vélhetően csak a nagyszombati fejlemények ismeretében, késve elküldött iratok 1648. október végén érkeztek meg Rómába, ahol a követ az első audienciáján átadta az uralkodó levelét X. Incének.⁹³ Az ügy számos részletével egyetemben ismert lett a pápai Államtitkárság előtt,⁹⁴ ahol november folyamán a vádak ellenőrzésére utasították Camillo Melzi bécsi apostoli nunciust.

Lippay primás 1649. január 15-én levélben értesítette a körültekintő nyomozásba kezdő pápai diplomatát a győri püspök ellen hozott ítéletről. Kifejtette, hogy minden ürügyet felhasználva igyekezett elkerülni a világi tagokat is magában foglaló bíróság összehívását, ám ezt a közelgő – a nádorválasztás miatt január végére összehívott – országgyűlés miatt nem halogathatta tovább, nehogy végül csupán világiak ítéeljenek Draskovich felett. Felhánytorgatta, hogy hiába próbált eljárni a nemzeti zsinaton (amelyet itt tartományinak nevez). Aláhúzta ugyanakkor, hogy sikerült elérnie, hogy a bíróság előtt a trienti zsinat határozataival összhangban végül csak olyan vádpontok szerepeljenek, amelyek nem vezethettek Draskovich kánonjog-ellenes letételéhez, illetve amelyekben Magyarországon amúgy is világi bíróság szokott ítéelkezni, mint például az alattvalók sanyargatása, a javadalom elhanyagolása, kiváltképpen pedig a káptalani országos levéltár feltörése. Tudatta a kirótt 132 000 forintos büntetést, és hogy az uralkodót a győri püspöki választás, kinevezés és bemutatás visszavonására kérték. Legvégül pedig megjegyezte, hogy a főpap személyes – a császári követ által a pápával is ismertetett – dolgait nem bolygatták, viszont az eljárás során a simónia vétke bizonyítást nyert, amelynek szankcionálását ítéelükben X. Incének tartották fenn.⁹⁵

⁹² MNL OL, MKL, Conc. Exp. (A 35), n. 365/1648. *Függelék*, 1. sz.

⁹³ Savelli 1648. október 24-i válaszána eredetije: MNL OL, MKL, Litterae Roma exaratae (A 29), n. 32/1648. Lásd *Függelék*, 5. sz.

⁹⁴ A vonatkozó iratokat a császári követ továbbította. Vö. október 24-i jelentését.

⁹⁵ ASV, Segreteria di Stato, Germania, vol. 147, fol. 56rv. Közlését lásd *Függelék*, 7. sz.

Melzi nuncius január 23-i jelentésében számolt be informális nyomozásának eredményéről, amelyhez mellékelte a primás levelének másolatát is. Előljáróban két módszertani megjegyzést tett. Szerinte sokan nem akartak elmondani mindent, amiről tudomásuk volt, illetve a magyarok az olaszokhoz hasonlóan első felindulásukban hajlamosak a jókora túlzásokra. Majd tökéletes pontossággal sorolta elő Draskovich korábbi pályájának állomásait, meglehetősen szenvtelenséggel ismertette a püspök ellen indított eljárásokat. A nuncius szerint a „tartományi zsinat” határozata (amely ellen Draskovich először hozzá kívánt fellebbezni, végül azonban III. Ferdinándhoz fordult) azért nem kerülhetett végrehajtásra, mert túllépett hatáskörén leginkább amiatt, hogy az ügy már korábban az érsekre és az országbíróra lett bízva. Végül tételeken sorra vette a püspök elleni vádpontokat.⁹⁶ Már jelentése bevezetőjében aláhúzta, hogy állomáshelyére érkezésétől szembesült Draskovich minden téren rendkívül rossz hírével, az első helyen említett szexuális vádak pedig a megkérdezett magyar főurak is megerősítették. Ő maga mindazonáltal nem volt biztos benne, hogy e vétek jogi úton is bizonyíthatóak lennének, az állítólagos részegességgel kapcsolatosan pedig megjegyezte, hogy az előző diéta idején számtalanszor találkoztak Pozsonyban, de sosem látta ittasnak. A legtöbb vádpontot (kapzsiság, alattvalók elnyomása, az egyházi javak és a szeminárium elhanyagoltsága, a paphiány növekedése, a kanonokkal való rossz bánásmód) mégis megalapozottnak tartotta részben a püspök tagadhatatlan vagyongyarapodása, illetve személyes tulajdonságai ismeretében. Egyedül a simóniával kapcsolatban említi, hogy nincs rá különösebb bizonyíték, csak a közmeggyőződés.⁹⁷

Camillo Melzi nuncius jelentése záró soraiban nem mulasztotta el felhívni a figyelmet arra, hogy csupán azt írta le, amit a megkérdezett „bárároktól és prelátusoktól” hallott, nem folytatott le jogi eljárást. Ilyenre később sem kapott utasítást Rómából, ahol semmilyen további lépés nem

⁹⁶ ASV, Segr. Stato, Germania, vol. 147, fol. 58r–59v. Közlését lásd *Függelék*, 8.b sz. A vádpontok Lippay primás 1648. március 2-i levelén alapulnak. Az irat az udvari magyar kancellárián készített kivonat, amelyet minden bizonnyal a nuncius rendelkezésére bocsátottak. Vö. MNL OL, MKL, Prop. et op. (A 33), n. 91/1648.

⁹⁷ ASV, Segr. Stato, Germania, vol. 147, fol. 52r–55v. Közlését lásd *Függelék*, 8.a sz. E vatikáni levéltári anyagnak a miénktől eltérő ismertetése, értékelése: SZABADY: *Draskovich György győri püspök... i. m.* 99–102.

történt az ügyben. 1649. február 10-én III. Ferdinánd ugyanis arra utasította Federigo Savelli követet, hogy mivel Draskovichot ő már egyéb módon megbüntette, sem a pápánál, sem más kúriai hatóságnál ne bolygassa tovább az egyházi elítélés kérdését.⁹⁸

VII.

Lippay primás a Szentszéket megkerülve és az udvar akaratával tudatosan és akarattal szembeszállva íteltette el a nemzeti zsinattal püspöktársát, majd rendelte el azonnal a zsinati határozat végrehajtását. Eközben teljeséggel figyelmen kívül hagyta a szemléltetést megijedt, Clairvaux-i Szent Bernátot és az irgalmasságra vonatkozó liturgikus szövegeket idéző Draskovich 1648. szeptember 23-án „*ex hospitio*” kelt bocsánatkérését:

„Magam elmennék az Nagyságod szolgálattyára, de tartok Nagyságodtul. Kérem alázatosan Nagyságodat, szűnnyék meg az Nagyságod reám való haragja. *Contra folium quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam, et stipulam siccam persequaris.*⁹⁹ Nagyságod eléggé mortificált a Synodusban, immár vivificállyon is Nagyságod, ne kívánván executiót. Sokkal dücsöségesb leszen Nagyságodnak, ha meg kegyelmez, hogy sem mint ha mind végig üldöz Nagyságod. *Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maxime et miserando manifestas.*¹⁰⁰ *Deus cui proprium est misereri semper et parcere.*¹⁰¹ Nagyságod kövesse ő Szent Fölségét, Nagyságod előtt megalázom magamat, és minden satisfactiót teszek, csak mutassa Nagyságod gratiáját hozzám. Éltesse Isten Nagyságodat sokáig jó egészségben.”¹⁰²

Draskovich az uralkodó utasítására „könyörgését” („*hasce supplices litteras*”) október végén Bécsből megismételte. Magát Jóbbhoz hasonlítva,

⁹⁸ MNL OL, MKL, Conc. Exp. (A 35), n. 38/1649. Lásd Függelék, 9. sz.

⁹⁹ CLARAVELLENSIS, Bernardus: *Sermones super Cantica Canticatorum* (I–XVII). Mérvadó kiadása: *Sanctorum Patrum Opuscula Selecta...* Series II/V. Ed. HURTER, H. Oeniponte, 1888.

¹⁰⁰ A Gelasius-féle *Sacramentarium*ból az V. Pius-féle *Missale Romanum*ba átkerült (évközi 26. vasárnapi) *collecta* teljes szövege: „*Deus, qui omnipotentiam tuam parcendo maxime et miserando manifestas: multiplica super nos misericordiam tuam; ut, ad tua promissa currentes, caelestium bonorum facias esse consortes.*”

¹⁰¹ A Mindenszentek litániájának hosszas, mindvégig irgalmat kérő záró könyörgésének első versszaka: „*Deus, cui proprium est misereri semper, et parcere, suscipe deprecationem nostram: ut nos et omnes famulos tuos, quos delictorum catena constringit, miseratio tuae pietatis clementer absolvas.*”

¹⁰² A külcímzésében is saját kezű levél a primáshoz: PL, AS, Act. rad., class. X, No. 196. 17. cs., 107–108. fol.

ezúttal Szent Ambrust citálva¹⁰³ kérte egykori iskola- és kanonoktársát, hogy parancsolja meg, hogy püspökségében ismét mindenki neki engedelmeskedjék és fizesse cenzusát.¹⁰⁴ A rejtett királyi elvárást közlő kérés teljesítése lehetőségét adott volna a prímásnak a tisztességes visszavonulásra, hogy ezáltal megóvja a nemzeti zsinat tekintélyét és ne tegye ki az egyházi rend legfelső fórumának törvényalkotását állami felfüggesztésnek, majd érvénytelenítésnek. Tisztességes visszavonulásának kétségkívül lehettek kánonjogi akadályai. Nem biztos, hogy a prímás felhatalmazva érezte magát a zsinati döntés felülbírálatára, ugyanakkor a végrehajtást ő rendelte el, e téren tehát léphetett volna. Lippay azonban a jelek szerint inkább felvállalta a teljes körű stratégiai vereséget, hogy taktikai célját elérje. Ez sikerült is neki, Draskovichból sohasem lett kalocsai érsek, a székbe Püsky János ülhetett.¹⁰⁵

Habár a rendi dualizmus utolsó szakaszának politikai kulisszái mögül még az sejlik fel, hogy az egyházi és világi rendek kezében tényleges hatalom van, ez a hatalom a múltból táplálkozott és a kiterjesztésére tett kísérletnek nem volt realitása. A jövő – e páratlanul érdekes eseménysozortban is jól kitapogathatóan – az abszolutista államé. Képviselőjéhez, IV. Ferdinándhoz Lippay 1651. augusztus 29-én már azért volt kénytelen könyörögni, nehogy üresedésben hagyja a leromlott, jelentőségében Esztergom után következő győri püspökséget. Egyúttal még nemcsak közvetlen elődei, II. és III. Ferdinánd példáját, hanem a *Tridentinum* rendelkezéseit

¹⁰³ „*Culpam incidisse naturae est, correxisse virtutis*», quod maiori nunc animi poenitudine nemo me praestiterit.” Az idézet a pünkösdi utáni 6. vasárnap zsolozsmájának egyik olvasmányából származik, eredetileg a bűnbánó Dávid királyra vonatkozik. Egészen pontosan így hangzik: „*Culpam itaque incidisse naturae est: diluisse virtutis*”. Eredeti forrása: Decretum Gratiani, c. XXV; Ambrosius in Apologia David, c. 2.

¹⁰⁴ „...supplicio illustrissimae celsitudini vestrae, statuta contra me vertat sua benignitate pro me, iubeatque omnes ac singulos parere, et censum tribuere suo episcopo”. Bécs, 1648. október 24. PL, AS, Act. rad., class. X, No. 196. 17. cs., 137. fol.

¹⁰⁵ Kinevezése és a kamarai beiktatására kelt utasítás nem sokkal Draskovich elítélése után, 1649. február 1-jén kelt. 1650. február 14-én bulláit, június 27-én palliumát is megkapta, 1650. november 30-án pedig megörökölte Draskovich győri székét. MNL OL, MKL, Conc. Exp. (A 35), n. 32/1649; MNL OL, MKA, Coll. Eccl. (E 229), vol. 1, fol. 527–528.; JUHÁSZ Kálmán: A csanádi püspökség története (1608–1699). (Csanádvármegyei Könyvtár, 29.) Szeged, 1935. 32.; Hierarchia Catholica medii et recentioris aevi, sive Summorum Pontificum, S.R.E. Cardinalium, ecclesiarum Antistitum series I–VIII. Ed. GULIK, Guilelmus van – EUBEL, Conradus – GAUCHAT, Patricius et al., Monasterii-Patavii, 1913–1978. IV. 156.

is idézi, amely az egyházi javak „usurpator”-aira kiközösítést rendel, legye-
nek azok akár királyok is.¹⁰⁶

Győr betöltése azért lett aktuális, mert Draskovich hamarosan, már
1650-ben meghalt, egy korábbi betegsége szövődményében. Halála nagyban
megnehezítette az ellene hozott bírósági ítélet szinte azonnal elkezdett vég-
rehajtását,¹⁰⁷ amelyet úgy tűnik, valóban hasznos célokra fordítottak.¹⁰⁸

A főpap ellentéte az ország primásával, zsinati elítélése nyilván so-
kaig megmaradt az egyháziak emlékezetében. Az események nagyban hoz-
zájárulhattak a hierarchiát más országokban nem tapasztalható autoritással
irányító primási vezető szerep megszilárdulásához, amely egészen a 20. szá-
zad végéig töretlen maradt, és nem magyarázható kizárólagosan az eszter-
gomi érsekek közjogi, formális privilégiumaival. Az pedig, hogy az ország
püspökei, egyházi előjárói Draskovich György győri püspök esete után nem
nagyon erőltették egy újabb nemzeti zsinat összehívását, talán nem szorul
részletesebb magyarázatra.

¹⁰⁶ MNL OL, MKL, Litterae Archiepiscoporum (A 30), n. 256/1651. E forrás tanúsága szerint
IV. Ferdinánd „ifjabb királyként” megkapott apjától bizonyos uralkodói jogosítványokat.

¹⁰⁷ Például a keszői vár helyreállítására rendelt 25 000 Ft végett 1650. december 20-án instált
Pálffy Pál nádor a királynál, hogy azt *ex Fundo Salis* fizessék ki. MNL OL, MKL, Litt. Pal. (A
21), n. 404/1650. A vállalkozó kedvű Draskovich által korábban „*supra grossum salis mutuo ad
censum*” adott összeg kifizetése királyi rendeletre megtörtént. Az utód Püsky János azonban
1655-ben ugyanonnan további legkevesebb 32 000 forint kifizetését követelte (megküldvén az
Udvari Kamarának az ítélet másolatát is), mondván, a végzések számos pontja nem lett vég-
rehajtva Draskovich vagyonából, és több zálogjóság kiváltása (*molendinae, terrae arabiles et alia
territoria*) a püspökséget terheli. Püsky méltánytalannak tartotta Draskovich az egyház kárára
gyűjtött pénzének más célra fordítását, illetve a jogellenesen hasznosított egyházi vagyon helyre-
állításának elmulasztását („...iniuriosissimum foret pecuniam ex gravissimis damnis ecclesiae conflata
in alios usus converti, et bona ecclesiastica in alienis manibus contra iura Divina et humana relinquere”).
MNL OL, MKL, Ins. Cam. Aul. (A 10), ad num. 4/1655 (fol. 851r–855v). Draskovich végrende-
letére, végrehajtására: SZABADY: *Draskovich György győri püspök... i. m.* 110–114; lásd még MNL
OL, MKL, Particulare (A 92), n. 5/1650. – Püskynek az egyházmegye helyzetéről III. Ferdi-
nándhoz írt memorandumának ismertetése: PAYR: *Draskovich György győri püspök... i. m.* 156–
159.; vö. még PL, AS, Act. rad., No. 196. 18. cs., 128–129. 442–443. fol.

¹⁰⁸ A végrehajtás során változatos megoldásokkal éltek. Például Batthyány Ádám 1000 forintos
adósságát nem Draskovichnak fizette vissza, hanem a „szombati barátok Calastroma épületire”
adta, „ez pedig az ezer forint convictioul esett geory püspök uramra, arról tett 1649 esztendőbeli
törvényünk szerint”. Lippay nyugtája, Pozsony, 1649. június 18. MNL OL, Batthyány cs. lt.,
Törzslevéltár, Miscellanea (P 1313), fasc. 101, n. 53. A hosszú évekig húzódó eljárásra hihetel-
en adamenyiséggel lásd még: ÖStA, Finanz- und Hofkammerarchiv, Hofffinanz Ungarn,
Rote Nummer 180. Konv. 1649. März fol. 30–56; Rote Nummer 186, Konv. 1651. Sept.; Rote
Nummer 195, Konv. 1655. Febr. Köszönöm Fazekas István szíves segítségét.

Függelék

1.

III. Ferdinánd X. Incéhez és Federigo Savellihez

Bécs, 1648. szeptember 12.

Kánoni felhatalmazást kér Lippay primás számára a Draskovich győri
püspök elleni eljárásra.

(MNL OL, MKL, Conc. Exp. [A 35], n. 365/1648 – *conceptus*)

Beatissime in Christo pater, domine reverendissime. Ex institutione Divina ita nos populorum nobis subiectorum gubernationi praeesse intelligimus, ut praeter temporalem ad aeternum vel maxime dirigantur felicitatem, offendicula et scandala quaevis amoveantur, niteatque Ecclesia Dei pastoribus puris, sanctis et bonum testimonium habentibus etiam ab iis, qui foris sunt. Quo in genere cum in regno nostro Hungariae, ubi plurimum viget haeresis, reverendus Georgius Draskouith, alias electus a nobis in episcopum Iauriensem gravibus et scandalosis plane delictis notorius referatur cum offensione maxima non haereticorum dumtaxat, sed et catholicorum, de multis etiam in proxime praeterita regni dieta publice accusatus et lege contra ipsum lata notatus sit. Sanctitatem vestram filiali affectu requirimus, velit iuxta sacros canones || et praesertim concilii Tridentini decreta quantocyus delegare causam ipsius fidelis nobis dilecto reverendissimo Georgio Lippay, archiepiscopo Strigoniensi, alias eiusdem episcopi metropolitano et primati, ac legato nato sedis apostolicae, ut processum adversus ipsum conficiat, prout in similibus iuris est et moris. Alioquin enim periculum est, ne in proxime instanti regni dieta graviore saecularium iudicio et censurae poenisque nobis vel irritis subiciatur. Si vero sanctitas vestra in particulari magis ea, de quibus accusatur, intelligere cupiat, ab oratore nostro informari poterit uberius. Cui nos^b reverenter offerimus et obsequiose commendamus. Datum in civitate nostra Vienna die 12 mensis Septembris 1648.

Eiusdem sanctitatis vestrae obsequens filius

Summo pontifici^c

^a előtte kihúzva 'nostro' | ^b előtte kihúzva 'in reliquo' | ^c a bal marógra írva

Ferdinandus etc. Illustris fidelis nobis dilecte. Mittimus nobis his adiunctas litteras nostras ad suam sanctitatem in eam finem scriptas, ut causam reverendi Georgy Draskouith electi episcopi Iauriensis,^a qui ^bde gravibus delictis^b apud maiestatem nostram accusatur, fideli nostro nobis dilecto^c reverendissimo Georgio Lippay archiepiscopo Strigoniensi, alias eiusdem episcopi metropolitano et primati ac legato nato sedis apostolicae quantocyus delegare velit, ut processus adversus ipsum formetur, uti ex annexis litterarum nostrarum exemplis, ^dprout etiam nonnullis aliis adiunctis porrectis excessus eiusdem^d uberius agnoscetis. Quocirca vobis clementer committendum duximus, ut ^eeiusmodi litteras nostras exhibere,^e et si sua sanctitas in particulari magis intelligere cupiat, eam desuper uberius informare reique maturandae et ad effectum dechoandae [?] curam diligenter habere^f velit. Facturi in eo rem nobis gratam || et benignam nostram voluntatem. Gratia nostra Caesarea et regia vobis in reliquo benigne propensi manentes. Datum in civitate nostra Vienna die 12 mensis Septembris 1648.

Oratori Savelli

^a utána kihúzva ‘fidei’ | ^{b-b} sorközi beszúrás, alatta a szövegből kihúzva: ‘variis excessibus’ | ^c a szó sorközi beszúrás | ^{d-d} beszúrás a bal margón | ^{e-e} beszúrás a bal margón | ^f a szó sorközi beszúrás, előtte az adverbális alak sing. acc.-ról átírással javítva, alatta pedig kihúzva: ‘adhibere’

2.

Lippay György primás oklevele

Pozsony, 1648. szeptember 20.

A zsinati határozat alapján elrendeli Draskovich győri püspök javainak zár alá vételét.

(Veszprémi Érseki Levéltár, Miscellanea, 100 – orig.)

Nos Georgius Lippay miseratione Divina archiepiscopus Strigoniensis ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis, locique eiusdem comes perpetuus, primas Hungariae, legatus natus, summus et secretarius cancellarius, necnon sacratissimae Caesariae regiaeque maiestatis intimus consiliarius etc. Adgyuk emlékezetére mindeneknek, az kiknek illik. Hogy ezekben az napokban együtt lévén Szombatban Gyülekezetet és Synodust tartván az

eghész Magyar Országhy és ahhoz tartozandó országhbely Egyházy Rendek, rendeléseket tettünk azokról, az kiket az Szent Lélek sugallásából legh alkalmasbnak és szükségesbnak ítéltünk lenni Istennek nevének dicsiretíre, az Anya Szent Egyháznak jóvára és lelkinék üdvességére, egyházy személek között Istenes és üdveösséges rend tartásra és fogyatkozás nélkül szentül való magok viselissére nézendőnek találtunk lenni. Az teöbbsi között az tisztelendeő és nagysághos Draskouich György Uramott, gyury püspököt bizonyos es fontos méltó okokra nézve az gyűry püspökséghe jövedelmének bírásától, beszédésétől, igazgatásától el eltiltottuk és suspendáltuk, úgy mint desmatiól, arendáitól, jószághitől, várítól, várasítól, faluitól és egyéb hol my és akár my néven nevezett gyurű püspökségheknék hasznától, jövedelmitől és obentióitól, az egy gyűry residentia ház kívül, és lelki gondviselisse kívül püspökségének. Azért ez levelünk rendivel és erejével magunk és az egész Szent Synodus authoritássával és nevével hadgyuk és parancsollyuk minden rendbeli győri püspökségben lévő tisztviselőknek, praefektusoknak, tiszttartóknak, ispánioknak, bírának, vámosoknak, faluknak és városoknak, az kik vagy tulajdoni ezen győri püspökségnek, vagy pedig oda dézmákkal és egyéb adóval, jövedelemmel tartoznak, Istennek átka és excommunicationnak büntetése alatt, hogy ez órátul foghva senki azok közzül, akár kik legyenek, úri és nemes renden valók is, dézmák árendáját vagy in specie be szolgáltatását, avagy egyéb jövedelmét az püspökségnek az meg nevezett Draskovith győri püspök uram kezéhez ne szolgáltatassák, és oda semmi úttal ne [... ...],^a amíg már ettől az kötelességtől megh oldozó parancsolat nem erkezik. Hanem az [... ...]^a efféle jövdelmet, arendát, dézmát az három arra rendeltetett egyházi méltóságbeli személyeknek kezekhez szolgáltatassák, azoktul függjenek, és azoknak rendelésekhez alkalmaztassák magokat, tudny illik Széchény György beszprimi püspök uram, Beny Janos és Berdoczy György győri canonokok kezéhez, az kiktől hallgassanak és szó fogadók legyenek mindenekben, mivel az Szent Synodus rendelése szerint azokat az jövedelmeket megh séreldtelmek [!] és károsoknak elégíttésére, alumnosok tartására azon diaecesisnek számára, az el vesztett vagy idegenített jószágoknak vissza váltására, az romlandó helyeknek épületire és meg tartására rendelte az Szent Gyülekezet. Ebben azért, hogy senki egyebet ne chelekedgyék, Istentül adatott egyházi hatalmunk szerint, mellyel az egyházi személyeken bírunk, és azokon igasságot szolgáltatathatunk, az

meg nevezett átok alatt hadgyuk és parancsollyuk. Holott pedig bírák vagy egyéb efféle személyek esküvéssel kötelessek volnának győri püspök uramhoz, attul is az mennyire ennek az rendelésnek véghez vitelére kíván-
tatik, absolvállyuk őket. Datum in aula nostra archiepiscopali, Posonÿ die
vigesima mensis Septembris anno Domini millesimo sexcentesimo
quadragesimo octavo.

[m.p.]

Georgius Lippay

Archiepiscopus Strigoniensis^a

^a2-3 szót tintafolt fed ^bmellette titkári ellenjegyzés, talán 'S [L.?] Thuroczj'

3.

Draskovich György III. Ferdinándhoz

Az 1648. szeptember 20. utáni héten

Kéri, ne engedje az ellene hozott zsinati szekvesztrációs határozat
végrehajtását.

(PL, AS, Act. rad., class. X, No. 196, 17. cs., 174–176 – m.p.)

Sacratissima Caesarea regiaeque maiestas, domine, domine clementissime
In Synodo hebdomada praecedenti Tirnaviae celebrata dominus
archiepiscopus nullo processu instituto vel via iuris servata decrevit, ut
omnia bona episcopalia, decimae et quicunque proventus sequestrentur,
eam ob causam, quod affligam subditos et bona episcopatus destruam, licet
nullus ex subditis nunc Tirnaviae comparuerit, nec aliquis ipsorum
procurator, sed nec ullus supplex libellus aut querela aliqua nomine
dictorum rusticorum sit exhibita, sed ipsemet dominus archiepiscopus fuit
iudex et actor, quod fieri non potest.

Ac licet multis rationibus me excusaverim, ex certis etiam litteralibus
documentis coram productis, quia tamen dominus archiepiscopus locum
dare noluit, coactus sum ad sacratissimam maiestatem vestram, tanquam
regem apostolicum appellare et confugere, rogans humillime sacratissimam
maiestatem vestram, ne hanc praeposteram ac intempestivam
sequestrationem bonorum velit permittere ob sequentes rationes. 1.o quia
maiestas vestra sacratissima est collator bonorum et supremus patronus
episcopatus Iauriensis et omnium aliorum: dominus archiepiscopus quod
non dedit, accipere ac sequestrare non potest. 2.o quia iuxta iura regni

operis Tripartiti causae ratione bonorum seu iurium possessionariorum et actuum potentiariorum per iudices saeculares et non ecclesiasticos diiudicari debent. 3.o quia in tam gravi poena, uti est sequestratio bonorum requiritur formalis processus et via ac norma iuris, quam dominus archiepiscopus, ut supra dixi, non est secutus. 4.o quia multi sunt pagi ac subditi episcopatus, qui nunquam contra me sunt conquesti, igitur // non possunt sequestrari. 5.o quia si quid mali intuli subditis vel bonis episcopatus, sum solvendo [!], non est mox ad extrema veniendum, nempe ad unviersalem sequestrationem. 6.o quia proventus episcopales non destruxi, sed potius auxi, uti suo loco demonstrabo, et nunc domum ac residentiam episcopalem Iaurini nuper incendio penitus conflagratam magnis sumptibus aedifico, longe melius, quam antea fuerat. 7.o quia hae quoque subditorum querelae sunt in nuperis comitiis propositae, et regnum decrevit articulo 113., ut omnia et singula diiudicentur per dominum archiepiscopum et iudicem curiae regiae, dominum comitem Paulum Palfi, adhibitis aliis quoque iudicibus: igitur praefigant mihi terminum, paratus sum in iudicio illo respondere, interim vero bona non debent sequestrari. Caeterum ait dominus archiepiscopus, quod in proxime celebranda diaeta regnicolae iterum contra me clamabunt, et gravius quidpiam statuunt: verum sacra maiestas hoc minime fiat, si iuxta articulum supra citatum celebrabitur iudicium, in quo respondebo et Deo iuvante satisfaciam, quo facto tantum abest, ut regnicolae clament, quin potius iuxta illud iudicium me absolvent.

Quae cum ita sint, sacratissimae maiestati vestrae humillime supplico, ne permittat maiestas vestra me fidelem ac inter omnes in Ungaria ecclesiasticos antiquiorem suum capellanum opprimi, praetactamque sequestrationem fieri. Dignetur etiam sacratissima maiestas vestra praefato domino archiepiscopo et domino comiti Paulo Palfi demandare, ut iuxta praecitatum articulum iudicio illi terminum praefigant, illudque celebrare non intermittant. Quam sacratissimae maiestatis vestrae gratiam ac clementiam humillimis meis precibus demereri contendam.

Sacratissimae maiestatis vestrae

humillimus capellanus

Georgius Draskouith episcopus Iauriensis

Ad sacratissimam Caesaream regiamque maiestatem, dominum, dominum
clementissimum – Supplex libellus – Georgy Draskovuith episcopi
Iauriensis

4.

Lippay György III. Ferdinándhoz

Pozsony, 1648. október 18.

Hosszasan érvel a győri püspök ellen hozott zsinati döntés esetleges
uralkodói felülbírlata ellen.

(MNL OL, MKL, Act. Part. [A 93], 8. cs., 667r–669v fol. – *m.p.*)

Sacratissima Caesarea ac regia maiestas, domine, domine clementissime
Cum maxima mea confusione et tristitia intellexi ea, quae maiestas vestra
in negotio domini episcopi Iauriensis medio domini cancellarii mihi
intimare dignata est. Nunquam mihi ne in mentem quidem venit, prout
neque statui ecclesiastico authoritati maiestatis vestrae vel in minimo
praeiudicare, pro qua tuenda in hoc regno semper et ante quosvis alios
ecclesiastici quidvis facere ac perpeti fuerunt paratissimi, praesertim ego,
qui pro ea, quandoquunque [!] opus fuerit, sanguinem et vitam profundere
non recuso, tantum abest, ut vel tantillum contra eam moliar. Nec unquam
authoritati regiae derogatur, quando scandalosi et malae vitae episcopi per
magistratus ecclesiasticos poenis et censuris ecclesiasticis corriguntur. Vitio
versum est mihi in comitiis, quod excessus domini Draskouity non
corrigam authoritate, qua polleo ordinaria, constitutus est articulus in
praeiudicium ecclesiastici status, ut etiam saecularis iudex adiungeretur.
Nova finitis comitiis vitia, peiores, quam unquam ante circa bona sua
excessus commisit, de quibus quia tunc non erant, articulus, qui praeterita
ligat, et de exhibitis solum gravaminibus [fol. 667v] et perfractione archivii
sonat, nihil constituit. Et ecce quando non propria solum, sed totius Synodi
authoritate emendationi eius manum appono, delinquo. Non derogatur
authoritati regiae, quando inter se ecclesiastici debito et legitimo modo
censuris ecclesiasticis plectunt excessus praelatorum, cum autem suspensio
sive sit ab officio, sive a beneficio, sive a proventibus aut aliqua eorum
parte pro censura habentur ecclesiastica, eam ferre non principum
saecularium, sed iudicum est ecclesiasticorum. Et si deinceps etiam alii
ecclesiastici subditos suos contra Deum et iustitiam vexent, et

episcopatum suorum bona destructum eant, non ab alio, quam ab ecclesiastico magistratu castigari censuris possunt vel debent. Et si sedes apostolica regibus Ungariae potestatem conferendi beneficia concessit, iudicia episcoporum nunquam in ipsos transtulit, sed penes ecclesiasticos et penes se reliquit. Non est in hoc regno tam miser vicecomes, cuius iudicium et latam sententiam regia maiestas convellere et destruere possit, aut a cuius sententia ad praesentiam regis appelletur, et hanc putant omnes merito esse legem illam et iura regni, ad quorum observationem iuramento se obligant reges, [fol. 668r] cum autem regia maiestas, nominatim ecclesiasticos se in iuribus et legibus suis conservaturos promittat, iurique non minus isti, quam alii in suis legitime prolatis iudiciis turbari non debent, neque ea ad praesentiam regis appellari, vel ab eadem convelli et cassari, habemus nostras leges, quorsum debeant sententiae a foro ecclesiastico appellari non ad praesentiam regiae maiestatis, sed ad papam vel eius nuntium, aut is dubium sit, an causa sit fori ecclesiastici vel saecularis, id revidere ad octavas pertinet, ut certe valde par non in iure nostro versatur esse videatur, qui contrariam maiestati vestrae eatenus opinionem dedit. Ad theologos quod attinet, scio et plures et doctiores Synodo interfuisse theologos, quam qui maiestati vestrae re non bene intellecta vel aliis abrepti respectibus secus suaserunt. Hoc igitur solum et humillime maiestatem vestram status ecclesiasticus orat et deprecatur, ut se quoque quemadmodum omnes alios status regni in suis legibus et iuribus iudiciisque et iustitiae administratione conservare, neque aliquo sub praetextu ipsos impediri patiatur. Si nos ecclesiastici fraenum invicem nobis inicere, delinquentes castigare non poterimus, non mirum si et vitia increbrescant, et saeculares nobis iudices imponantur, omnisque disciplina ecclesiastica [fol. 668v] dissolvatur. Semper piissimi reges et imperatores causas ecclesiasticorum et querelas ad superiores ecclesiasticos et praesertim synodos remiserunt, etiam si maxime ipsis proponerentur pro decisione vel iudicio; inverti videretur ordo, si causae episcoporum in synodo iudicatae a principibus saecularibus convellerentur. Humillime itaque iterum atque iterum maiestati vestrae nomine totius ecclesiastici status supplico, ne hanc inexplicabilem ignominiam ei inuri, eius sententiam hac via et ratione cassando velit, hocque pacto discolos ecclesiasticos a correctione superiorum ecclesiasticorum subduci, eos contemni, et nihili aestimari, omnemque timorem et disciplinam

ecclesiasticam dissolvi, et pessum ire ne patiatur, ut vel sic precibus omnium nostrum exorata divina bonitas maiestatis vestrae domui augustissimae eas benedictiones impertiri velit, quas aliis principibus, qui singularem ecclesiastico statui respectum haberi, eosque in suis rebus turbari minime voluerunt, cum scriptum sit, qui tangit nos, tangit pupillam oculi mei.¹⁰⁹

Quod si omnino maiestas vestra id authoritati suae praeiudicare existimat, quod administratio bonorum episcopalium aliis commissa sit, praeterita maiestate vestra, faciat maiestas [fol. 669r] vestra benignissime, accipiat proventus et bona episcopalia ad manus suas, curet ea per se vel per cameram suam administrari, usque ad futura comitia, quando iterum praelati plerique simul erunt, et vel remittere, vel quod melius videbitur facere de iudicio suo, poterunt cum consensu maiestatis vestrae et satisfactione, dominus autem episcopus Iauriensis, Deus novit et mundus, nullam habet iniuriam, qui non solum hoc, sed multo maiora et graviora meretur.

De quo universo negotio, iis quae uberius dominus cancellarius relaturus est, fidem haberi demisse oro.

Servet Deus maiestatem vestram in annos quamplurimos felicem et gloriosam. Posony die 18. Octobris 1648.

Maiestatis vestrae sacratissimae

humillimus capellanus

Georgius Lippay

archiepiscopus Strigoniensis

¹⁰⁹ Zak. 2, 8. A *Vulgata (Clementina)* pontos szövege a következő: „quia haec dicit Dominus exercituum: Post gloriam misit me ad gentes, quae spoliaverunt vos: qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei. A fenti idézet szószerinti forrása azonban: *Epistola Alexandri Papae ad universos orthodoxos ubique constitutos directa de sacerdotibus non vexandis*, II. Lippay szemlátomást kedvelte ezt az idézetet, amivel más írásában is találkozhatunk. Lásd s.k. levelét ismeretlenhez, Garamszentkereszt, 1648. január 29. MNL OL Forgách cs. gyimesi lt. [P 287], fasc. CC, fol. 63–67.

5.

Federigo Savelli III. Ferdinándhoz

Róma, 1648. október 24.

Jelenti, hogy az első audiencián átadja a pápának a győri püspök ügyében írt levelét.

(MNL OL, MKL, Litt. Roma exar. [A 29], n. 32/1648 – orig.)

Sacra Caesarea Maestà

Presenterò a sua beatitudine nella prima audienza la lettera di vostra maestà Cesarea secondo benignamente mi perscrive nella clementissima sua delli 12 del caduto, non giuntami prima di quest' ordinario, continente il particolare di monsignore Giorgio Draskouitz, accompagnandola con quelle più efficace espressioni di parole, che saprò, e rapresentando alla santità sua gl'errori e i mancamenti, de quali il detto prelato vien' imputato secondo la nota trasmessamene dalla maestà vostra Cesarea, supplicandola a voler rimetter la cognizione di questa causa a monsignore Giorgio Lippay arcivescovo di Strigonia per toglier l'occasione e l' pericolo, che s'havessero a far di lui giudizio più grave, e dimostrazioni più rigorose nella dieta prossima del regno da persone secolari, e di quel che ne ritrarrò, ne raguaglierò oportunamente la vostra maestà Cesarea, alla qual faccio humilissima riverenza. Roma 24 Ottobre 1648.

Di vostra maestà Cesarea

[m.p.]

humilissimo et obligatissimo servitore

Federigo Sauello

6.

Emlékirat III. Ferdinándhoz

Érvek a Draskovich győri püspök ellen hozott zsinati rendelkezés jogossága mellett.

(MNL OL, MKL, Act. Part. [A 93], 8. cs., 671r–682v fol. – orig.)

Informatio pro deliberatione sacrae Synodi

Cum animadvertam a reverendissimo domino episcopo lauriensi omnem moveri lapidem, qualiter Sanctae Synodi deliberationem evertat, eiusque

executionem impediatur, necessarium esse existimavi maiestatem suam humillime uberius¹¹⁰ informare et refutare omnia illa, quibus forte dominus episcopus impugnare synodalem constitutionem posset, 1.o ex eo quod non sit a competenti iudice facta, similium enim casuum iudex est papa vel eius delegatus.

2.do Quoad procedendi modum; nemo debet condemnari, nisi citatus convictus, episcopus vero Iauriensis neque est citatus, neque etiam testium fassionibus convictus.

3.tio Quoad poenam non potuit suspendi a proventibus, haec enim videtur esse depositio, quae a Synodo non potuit infligi.

4.to Appellatio admitti debet ad regem apostolicum

5.o Uti in aliis causis fori spiritualis, ita et in praesenti admitti debet appellatio ad nunium apostolicum, tanto magis ad papam. [fol. 672v] Praeiudicatur regiae maiestati, a quo bona temporalia traduntur, et in casu mortis episcopi pertinent ad eiusdem Camerae directionem et administrationem, non vero ad trium electorum ecclesiasticorum. [fol. 673r]

Ad 1.m Respondetur habuisse Sacram Synodum iurisdictionem et potestatem ferendi hanc deliberationem 1.o ex conilii Tridentini sessionis XXIV, cap. 5. de ref., ubi habetur, quod graviores causae episcoporum ad depositionem vel degradationem spectantes per suam sanctitatem vel eius delegatum iudicentur, minores autem in concilio provinciali, cum ergo neque de depositione, minus de degradatione episcopi Iauriensis hic actum sit, potuit et debuit causa eius in Synodo provinciali agitari et decidi. 2.do Archiepiscopus per se habet potestatem iudicandi, puniendi, suspendendi episcopum, imo et excommunicandi, tum ex iure canonico et ordinario, tum etiam ex privilegiis summorum pontificum, regum et regni, tanto magis una cum Synodo. 3.o Ratione debitorum, damnorum aliis illatorum et similium aliorum excessuum potest archiepiscopus iudicare, et etiam partem proventuum episcopi deputare a perceptione illorum suspendere, censuris ecclesiasticis compellere; ergo etiam in praesenti causa, ubi propter convictionem et violentias aliis illatas bona episcopalia per

¹¹⁰ E rész megerősíti, hogy az *Informatio* a primás október 18-ai levele után keletkezhetett, mivel az, illetve a Szelepcshény kancellár által elmondottak nem lehettek elegek az uralkodó, pontosabban a Titkos Tanács meggyőzésére.

saeculares ablata sunt, ante annos [fol. 673v] quidem octo circiter quatuor pagi, recenter pagus unus et praedium unum. Insuper denuo in Comitatu Castriferrei convictus est in aliquot millibus florenorum, ad quae refundenda executio in procinctu est, et occupatio bonorum ecclesiasticorum. Ad refundendum [?] igitur damnum ecclesiae Dei et episcopatui illatum, ad redimendos pagos ecclesiae occupatos de manibus haereticorum, apud quos cum evidenti periculo salutis quoque animarum subditorum habentur, potuerunt sequestrari proventus episcopi, et ipse a perceptione eorundem suspendi. 4.o Concilium Tridentinum iubet synodos celebrari ad moderandos excessus, mores corrigendos, controversias componendas ecclesiasticorum, ex quibus fuit iste. 5.o Omni iure tam canonico, quam politico ecclesiasticis incumbit mores depravatos ecclesiasticorum corrigere, punire, castigare, et id quidem in prima instantia nullibi opportunius et commodius, quam in synodo provinciali, et ad quid essent utiles synodi provinciales, si in iis mores ecclesiasticorum corrigi non possent. 6.o Exemplo omnium tam orientalium, [fol. 674r] quam occidentalium ecclesiarum, ubi patet episcopos de suis excessibus in synodis provincialibus fuisse pro prima instantia correctos, punitos, relicto appellationi ad sedem apostolicam ulterius loco.

Ad 2dum. Neque in procedendi modo quidquam erratum. 1.o Citationis loco fuisse vocatorias ad concilium, et Synodi Tridentinae constitutionem, quae iubet synodos provinciales indici ad corrigendos excessus et mores ecclesiasticorum. 2.o In synodis non esse opus iudiciaria eiusmodi citatione, legitur etiam in actis concilii Constantiensis in causa Ioannis Husz contra querelas Bohemorum, et passim probari potest tam ex sacris canonibus, tam exemplis ecclesiarum quam plurimis. 3.o Eiusmodi longi iuris processus, neque sunt necessarii in synodis, neque adhiberi possunt, tales enim processus multos terminos, remedia iuridica, dilationes varias admittunt, quibus parum est septimana una alterave, quin et menses, facileque eludi per haec media synodus eiusque iudicium posset, et inde causa extrahi. Neque semper ad provincialem synodum convenire ex longe dissitis [fol. 674v] et periculosis locis episcopi, aliique possunt, neque oves suas toties deserere et tam diu abesse; in provincialibus ergo synodis neque potest, neque debet observari processus eiusmodi et forma iudicii, sed de simplici et plano comperta rei veritate iudicium fieri, prout iustitia et

Spiritus Sanctus dictaverit. 4.o Quantum ad testium fassiones, eae non sunt necessariae, quando res est evidentissima et notoria, toti regno sole clarior meridiano, qualis fuit hic amissio pagorum et afflictio miserorum Rakosiensium. 5.o Nulla potest evidentior probatio repreriri, quam proprii oris confessio. Dominus episcopus non negavit, imo confessus est in Synodo se pagos illos ecclesiae ob convictionem et violentias amisisse, occupatos a saecularibus et quidem haereticis etiamnum teneri, imo produxit litteras domini Iudici Curiae recenter ab eo extractas, quibus dicebat sperare se iudice autore amissos pagos iterum recuperaturum. Non est igitur opus testibus, ubi adest proprii oris confassio, et res omnibus plusquam notoria et evidentissima. 6.o Nec potuit, neque debuit res ista differri, et iuridice dilationes similiaque procuratoria remedia adhiberi, tum quia in manifestissimo periculo amittendi destruendique versabantur reliqua bona etiam episcopatus, quae occupanda erant iam iam propter novas convictiones in comitatu. Destruebantur indies et vastabantur ab episcopo, uti apparet in exemplo Rakosiensium, quos monitus licet et ignominia affectus in publicis regni comitiis transmissa etiam infamia eius in omnem posteritatis memoriam per legem contra ipsum conditam iudicio insuper subiectus saeculari. Tantum abfuit, ut corrigeretur, quin peius egerit, post talem correctione, quam unquam immittendo banderium domini palatini in ipsos, qui diuturniori tempore ibi commorati, absumptis quae rustici habebant, accederunt pagum et ita recesserunt. Neque eo contentus dominus episcopus immisit praedones conductos, vagabundos, qui omnes res miserorum rusticorum episcopatus diripierent, quod ne Turca quidem severissimus Tyrannus suis subditis fecisset, et [fol. 675v] per istos milites et praedones, quae auferri non potuerunt, vina dissectis vasis in terram effundere non dubitavit, ita ut lacunis vini refertus ubique pagus conspiceretur. De quibus excessibus cum ab archiepiscopo monitus fuisset, nihil profectum usque adeo ut insuper et fruges demessas eorundem subditorum invaderet, ac ad libitum pro se occuparet, quae quidem cum non absque enormi scandalo omnium catholicorum aequae ac haereticorum gesta essent, publicusque omnium clamor, lamentatio, fletus et ejulatus miserorum subditorum et coelum et aures hominum feriret, et ecclesiasticos ad iustitiam administrandam provocarat, non potuerunt secus facere, quam in re tam evidenti ac notoria in Synodo certi aliquid determinare. 7.o Neque differri potuit causa etiam ex eo, quod imminerent

regni comitia, in quibus infallibiliter et ipse dominus episcopus per status et ordines regni fuisset episcopatu suo spoliatus, quin et forte in persona detentus non obstantibus sacris canonibus, contra quos plurima etiam in proxima dioeta [!] acta sunt et decreta. Tunc et archiepiscopo et Synodo ablata fuisset potestas ac iurisdictio [fol. 676r] et ad saeculares translata, et ipse dominus episcopus severius multo quam defacto in praeiudicium sanctitatis suae et totius status ecclesiastici fuisset condemnatus ac depositus ab episcopatu. Ne ergo talia evenirent, satius fuit praevenire et hac via corrigi dominum episcopum etiam pro bono eiusdem. 8.o Propter gravissimos excessus et scandala istius domini episcopi ecclesiastici in regno Hungariae odio sunt et abominatione, non tantum haereticis, sed etiam catholicis. Magnatibus et aliis, qui habent alios etiam pro talibus, quando vident enormia quaeque non corrigi, quin potius dissimulando approbari. Imo palam aiunt, si reliqui similium delictorum sibi conscii non essent, punirent utique tam enormia. Ad notificandum ergo, nos non esse tales, neque metu laborare, quominus eiusmodi vitia nobis quoque inpingantur, id oportuit publico hoc testimonio et iudicio totius cleri comprobare. 9.o Superiores non castigantes vitia subditorum participes fiunt eorum, timere non immerito possumus, atque etiam credere, [fol. 676v] quod poenae immissae a Deo hisce temporibus in religionem et ordinem ecclesiasticum ob delicta enormia a quibusdam patrata a superioribus non correcta iusto iudicio fuerunt.

10.o Adduxerunt seniores fratres exemplum simile in hoc ipso regno Hungariae, quando Franciscus Forgach archiepiscopus Strigoniensis ante annos triginta et aliquot Valentinum Lépes episcopum Nitriensem a perceptione proventuum suspendit.

Ad 3m. Potuit haec poena infligi a Synodo, uti patet ex responsione ad primum, quae non est aliud, quam suspensio ad tempus a perceptione et administratione proventuum cum assignatione nihilominus ipsi tertiae partis proventuum sui episcopatus. Et haec non est depositio, cum depositio sit non tantum partis proventuum, sed omnium ablatio, non modo proventuum, sed et iuris ipsius in episcopatum privatio, non ad tempus, sed absolute, neque in parte solum temporalium, sed in toto in temporalibus videlicet et spiritualibus, quod hic factum non fuit, sed potius

sequestratio quaedam limitata ad tempus bonorum, ne penitus desolentur proventus pecuniariorum, ut et ipsi pagi alienati recuperentur etc.

Acedit, quod a sede apostolica nunquam pro hoc episcopatu fuit confirmatus, et si aliud non esset, secundum canonicas constitutiones vel ob hoc ipsum potuisset per iudicem competentem episcopatu privari. [fol. 677r]

Ad appellationem quod attinet, quo minus ad sedem apostolicam appellet dominus episcopus, impedire nec possumus, neque debemus. Caeterum ut ad nuntium apostolicum fiat appellatio, nullo modo admittet Sacra Synodus. Primo. Quia sicut confirmari a nuntio non debent, sed a papa Synodi constitutiones, ita nec a nuntio approbari vel reprobari. Secundo. Inauditum est, quod nuntius apostolicus ordinaria sua facultate, nisi peculiariter a summo pontifice sit ipsi delegatum, iudicet totam Synodum, cum ipse non sit constitutus a sua sanctitate praeles [!] Synodo nomine sedis apostolicae. Tertio. Alias etiam causas ab episcopis et sede metropolitana ad ipsum appellatas, cum eae de lege nostra iuxta sacros canones et iura nostra debeant decidi, quorum notitiam auditor nuntii non habet neque ipse nuntius. Non solet ipse nuntius revidere, sed delegare alicui episcopo ex regno Ungariae, ut post sententiam illius cum a duabus causis conformibus non detur appellatio, sit causa totaliter terminata. Cum ergo nulli episcoporum [fol. 677v] regni possit praesens causa delegari, neque poterit ad nuntium appellari. Quarto. Sacrae Synodo praesidebat archiepiscopus Strigoniensis, qui cum sit alioquin etiam legatus natus, ab ipso et universa Synodo non datur ad nuntium appellatio. Quinto. Nunquam sive regnum sive status ecclesiasticus in regno Ungariae admittet, ut quod totus status omnes episcopi et praelati nullo excepto unanimi consensu et voto deliberarunt, subiciatur censurae unius auditoris nuntii, vel ipsiusmet nuntii, qui possit emendare, mature corrigere, destruere deliberationes et statuta nostra. Sexto. Ad papam si appellaverit, tuleritque nobis mandatum apostolicum, non poterimus non esse suae sanctitati obedientes. Septimo. Negamus id, quod dicebat heri dominus nuntius, idem esse papam, quod nuntium, et nuntium, quod papam, rem enim prorsus aliter se habere non est opus probatione.

Ad suam maiestatem regiam contra omnia iura et politica et canonica esset causam ecclesiasticam appellare. [fol. 678r]

Primo. Quia in causis episcoporum non appellatur a iudice ecclesiastico ad saecularem. Secundo. Quia nec quidem in causis civilibus et saecularibus fit hodie de lege nostra appellatio ad personam regis, sed omnes causae terminantur ac deciduntur finaliter in octavis coram palatino, a quo nulla est appellatio ad regem, tanto magis in causis fori spiritualis et ecclesiasticis. Tertio. Sua maiestas non intendit cursum iuris nostri destruere, et leges nostras convellere, quae habent, ut appellationes ex foro spirituali non nisi ad papam vel eius delegatum fiant. Quarto. Sua maiestas Caesarea secuta laudabile exemplum Christianorum et catholicorum principum et imperatorum, non desiderabit se immiscere causis et negotiis ecclesiasticis, et iuxta decretum Constantini imperatoris illos iudicare a quibus iudicari et a peccatis absolvi debet. Quinto. Processus iuris nostri in regno Ungariae est ille in causis fori spiritualis, ut posteaquam iudex [fol. 678v] ecclesiasticus protulerit sententiam, etiam executionem illius sententiae procuret primum quidem per sententiam excommunicationis, cui nisi obtemperaverint, vel si non curent excommunicationem, tum demum impetretur brachium regale. Eadem ergo regia via processit Synodus et archiepiscopus prolataque sententia excommunicationis, si qui executionem impederint, ea si non iuverit, et ad quos attinet, non curaverint excommunicationem, implorabitur brachium regale suae maiestatis.

Unde apparet nullum hinc praeiudicium emergere iuribus suae maiestatis, quando videlicet via regia tot legibus et saeculorum usu firmata in causis ecclesiasticis et fori spiritualis procedimus, sicut neque in causis saecularibus, quando pergunt suo consueto processu et cursu. 2.do Quoad bona temporalia, ex legibus nostris nullum aliud ius habet regia maiestas in bonis ecclesiasticis, quam ius patronatus, conferendi videlicet illa personis idoneis, quando ea vacare contigerit, et [fol. 679r] episcopos eligendi suae sanctitati praesentandos. Cum igitur constet patronatus ius habentes saeculares, quid et quantum iuris habeant in bonis ecclesiasticis, neque pertineat ad ipsos quando ecclesiastici inter se convisunt [?] aliqua vel in refusione damnorum, vel in solutione debitorum, ex proventibus pendentibus, ita de sua quoque maiestate praesumendum est. Vacare etiam beneficium vel episcopatus dici non potest, propter causas, quibus

probatum est supra, hanc non esse depositionem, sed tantum a perceptione proventuum suspensionem. Tertio. Neque satis constat, quid sua maiestas posset in praesenti casu praetendere, vel enim praetenderet emendare, immutare iudicium Sacrae Synodi, quod non puto aut appellationem ad se trahere, de qua iam supra dictum est, aut intendit exequi iudicium ecclesiasticum, protegere autoritate sua et brachio regio, quod non solum admittimus, sed et humiles gratias agimus, imo et imploramus a sua maiestate. Vel sua maiestas intendit et^a in suos usus convertere proventus episcopales, a quibus suspenditur [fol. 679v] episcopus, quod alienum est a pietate sine dubio et conscientia suae maiestatis, quae novit optime a principibus saecularibus Deo dicatas res et proventus usurpari sine gravi periculo non posse. Et alioquin iam declaravit Sacra Synodus ob quid et quem in usum voluerit sequestrare proventus episcopi, videlicet ad redimenda bona amissa, ad contentandos iniuriatos et laesos, ad subveniendum spirituali maximae necessitati illius ecclesiae, alendos videlicet alumnos ecclesiasticos, quorum defectu proprii etiam episcopatus Iauriensis pagi facti sunt et fiunt in dies haeretici, et saeculares magnates nolunt solvere pretia decimarum. Demum ad restaurandas ruinas domorum episcopatus, quae ita sunt constitutae pleraeque, ut casum et totalem ruinam quavis hora minentur. Haec igitur cum sit pars deliberationis Sacrae Synodi immutanda non est. Ad extremum non apparet, quid aliud sua maiestas hic praetendere possit, quae tanquam supremus patronus et protector ecclesiae laborare iure merito [fol. 680r] debet, ne destruat et intereat penitus, ab externisque occupetur episcopatus, cuius ipsa ius patronatus habet. Et hoc est quod intendit Sacra Synodus. Nisi forte in eo praeiudicetur suae maiestati, quod proventus episcopatus percipi et administrari ordinaverimus per certos ecclesiasticos, cum in casu vacantis episcopatus non ecclesiastici, sed saeculares, camera videlicet soleat administrare bona et proventus ecclesiarum. Sed hic longe diversa est ratio, utut enim sit in casu vacantis beneficii, quando existima regia maiestas suos esse proventus beneficiorum, de quo scio cardinalis Pazmany cum pluribus theologis sententiam fuisse, id sine laesione conscientiae fieri non posse, sed quicquid sit de tempore vacantis episcopatus, qui debet per manus regias dari et assignari electo episcopo. Hic certe longe diversa ratio est, cum nullo modo vacet episcopatus, sed habeat suum episcopum, cui sua maiestas iure patronatus sui contulit ac

per manus tradidit, neque amplius vivente illo episcopo ius ullum [fol. 680v] habet in illis bonis et proventibus, nisi tanquam protector ecclesiarum. Ius ergo istud non regis, sed episcopi ad tempus suspendit Sacra Synodus, nec attigit vel in minimo ius regis, percipi iussit proventus ab ordinatis, iuxta praemissa recuperationem amissorum bonorum, solutionemque debitorum convertendos, sicut ergo quando superior ecclesiasticus de rebus inferioris solvit debitum, quod contraxit, cogit ad dandam satisfactionem, quem laesit, transfert ius episcopi, quod habuerat in proventus et pecuniam suam in illum, cui debet, ita et modo ius episcopi percipiendi fructus sui episcopatus transfert ad solvenda debita, contentandos laesos, ad redimenda ecclesiastica bona sine ulla laesione regii iuris. Porro cum aliter malo isti subveniri non potuerit, ne videlicet penitus corruat episcopatus in remedium huius mali, debuit ab administratione illius, id est potestate immediata destruendi subduci, neque enim Sacra Synodus ius episcopi in saeculares, vel etiam in suam maiestatem transtulit, sed prout antea ecclesiastico incumbibat ea gubernare, [fol. 681r] ita similiter et modo administratio eorundem non aliis, quam ecclesiasticis personis commissa est. Ut vero sua maiestas reddatur securior, contenti manent ecclesiastici etiam suae maiestati communicasse rationes, quas isti administratores dabunt, ut si quid ex illis proventibus conversum alio, quam quo debebat, fuisset, emendetur ac refundatur. Cum igitur Sacra Synodus provincialis et nationalis procul dubio Spiritu Sancto assistente et dictante solum Deum et iustitiam eius prae oculis habens ita decreverit unanimi omnium patrum consensu, nemine prorsus dissentiente, applaudentibus universis in regno tam catholicis, quam haeticis, non minori perfusis laetitia, quam si aliquam celebrem victoriam obtinuissent, Synodo interfuerint omnes ex toto regno etiam Sclauoniae et Croatiae episcopi et praelati, episcopi in universum quatuordecim, duo quidem per legatos, alii personaliter, praepositi et abbates infulati viginti et amplius, alii non infulati circiter triginta, et complures viri doctissimi, sapientissimi et piissimi, religiosi etiam utpote generalis [fol. 681v] ordinis S. Pauli primi eremite cum duobus theologis, archiabbas sancti Martini cum duobus abbatibus sui ordinis, pater commissarius generalis Franciscanorum cum duobus theologis, pater provincialis Iesuitarum cum duobus theologis, rectores omnium collegiorum ratione abbatiarum cum suis sociis. Humillime supplicatur

maiestatis vestrae dignetur unanimi eorum iudicio clementissime acquiescere, neque illud ad quorumvis suggestiones aut instantias in aliqua sui parte immutare, quin potius benignissime protegere, defendere et adiuuvare ad executionem, cum nulla penitus appareat necessitas, aut etiam utilitas, totum ecclesiasticum ordinem disgustandi, perturbandi, pudoreque et ignominia afficiendi. Legantur ecclesiasticae historiae, apparet ex iis semper Deo displicuisse, neque impune constitisse, quandocunque principes saeculares et imperatores, ecclesiasticis rebus sese ingerebant, vel authoritatem super eos usurpabant, eorum iudicia evertabant, permutabant. Optimum igitur est permittere sacerdotes [fol. 682r] agere sua sacerdotalia, praesertim quando munus suum secundum Deum et iustitiam eius exequentur.

^a Lippay s.k. beszúrása

7.

Lippay György Camillo Melzi nunciushoz

Pozsony, 1649. január 15.

Tudatja a győri püspök ügyében hozott bírósági ítéletet.

(ASV, Segr. Stato, Germania, vol. 147, fol. 56rv – cop.)

Illustrissime et reverendissime domine

Meminisse potest illustrissima dominatio vestra, quid et quantum egerim ac laboraverim, ne dominus episcopus Iauriensis iuxta 113 articulum dietae proximae mixtim, et per seculares iudicaretur, modisque omnibus hucusque protaxi iudicium, donec instante dieta ulterius differre nequiverim, certo enim tunc remotis poenitus ecclesiasticis gravius multo et cum praeiudicio sanctitatis suae et nostro ipsum condemnassent. Huc spectabat etiam illud, quod in Synodo provinciali ipsum iudicare conatus sum, ut hoc alterum evitaretur. Verum quia nec illi acquievit dominus episcopus, sed fato suo per maiestatem Caesaream ecclesiasticam iurisdictionem cum magno omnium nostrorum praeiudicio violavit, et hic iudicari desideravit. In quo iudicio primum quidem cavimus diligenter, ut iuxta Concilii Tridentini decreti graviora crimina, quae videlicet degradationem ac depositionem promerentur, non attingeremus, deinde tulimus in illum sententiam ratione destructionis et oppressionis rusticorum, et vastationis bonorum ac poventuum episcopatus, prout et

aliarum similium causarum, quae in hoc regno forum saeculare concernunt, praesertim de invasione archivi regni et inde litterarum extractione, ratione quorum ultra satisfactionem iniuriatorum ipsum in centum [fol. 56v] triginta duobus millibus florenorum male congestae pecuniae condemnavimus. Tandem suasimus maiestati Caesareae, ut visis talibus demeritis et qualitatibus domini episcopi non satis antea maiestati suae perspectis, electionem suam, nominationem et praesentationem ipsius ad episcopatum Iauriensem revocare et cassare velit apud suam sanctitatem. Haec est summa nostri iudicii. Reliqua vero personalia huius domini episcopi, de quibus per suam maiestatem uberius informata est sua sanctitas, neque ad inquisitionem et examen, multo minus in iudicium accepimus. Simonia tamen eius in decursu processus etiam non inquiringibus nobis satis clare apparuit, cuius nos iudicatum expresse suae sanctitati reservavimus. De his volui vestram illustrissimam celsitudinem informare, ut habeat notitiam rei genuine peractam. Cui in reliquo mea obligatione servitia demisse offero, eamque feliciter valere exopto.

Posonÿ 15 Ianuarii 1649.

Illustrissimae et reverendissimae

dominationis vestrae

servus obligatissimus ac devotissimus

Georgius Lippay

Archiepiscopus Strigoniensis

8.a

Camillo Melzi Giacomo Panziroli bíborshoz

Bécs, 1649. január 23.

Beszámol a győri püspök elleni vádakban végzett informális vizsgálatának eredményéről.

(ASV, Segr. Stato, Germania, vol. 147, fol. 52r–55v – orig.)

Eminentissimo e reverendissimo signore e padrone colendissimo
In esecuzione del commandamento di nostro signore significatomi per mezzo d'una lettera di vostra eminenza in data de Novembre¹¹¹ nel particolare del vescovo di Giauarino, io devo prima protestare^a

¹¹¹ Erre az államtitkársági jegyzékre eddigi kutatásaink során nem találtunk rá.

reverentemente due cose, la prima che per mezzo di queste informazioni segrete non si possono così facilmente conseguire le vere notizie delle cose, come che molti non vogliono liberamente palesare quello, che sanno. La seconda che a questa nazione Unghara non si deve così facilmente credere il tutto a prima faccia, come che si lascia facilmente trasportare dalle sue passioni in quella maniera apponto, che fanno li nostri regnicoli in Italia, e passata poi quella furia e quell'alterazione non perseverano costantemente in quello, che hanno detto per prima. Con questi presupposti dico, che tanto prima che giongessi a questa nunziatura questo dopo, che vi sono arrivato, ho sempre sentito correre poco buona fama di questo soggetto. Essendo poi stato longamente in Possonia alla dieta d'Ungheria, ho havuto occasione di conoscerlo e trattarlo e sentire più da vicino, ciòche si diceva della persona di lui, et ultimamente per l'ordine ricevuto, ho procurato d'informarmi quel più, che ho potuto, et tutti li capi, che mi sono stati trasmessi nella forma, che dirò appresso. [fol. 52v]

Monsignor Draskouitz al presente vescovo di Giauarino è nato di famiglia nobile in Croatia o Schiauonia, et è nipote o pronipote del già cardinale di questo cognome, che credo intervenisse già nel concilio di Trento. Il suo fratello huomo assai buono, fu bano in Croatia, che vuol dire vicere o governatore di quel paese, e nella prossima dieta fu eletto palatino d'Ungheria, nel qual carico è vissuto poco, perché è già morto l'anno passato. Il detto vescovo è stato in Roma nel Collegio Germanico, dove ha studiato assai bene, ha havuto prima un altro vescovato, e da 14 anni in qua possiede quello di Giuarino, del quale però sin'hora non ha espedito le bolle. Nella prossima dieta fu accusato presso il regno di molte e molte estorsioni fatte alli suoi sudditi, tanto spirituali, quanto temporali, e la causa fu commessa dalla dieta a monsignor arcivescovo di Strigonia et al conte Paolo Palfi giudice supremo del regno. Dopo la dieta sudetta monsignor arcivescovo convocò la sua Sinodo provinciale, et in quella fra l'altre cose senza veruna forma di giudizio precedente fu fatto un decreto, che al sudetto vescovo fosse levata o sospesa l'amministrazione de' suoi beni del vescovato, e che di [fol. 53r] quelli, sebbene desse una certa parte per vivere, et il resto si applicasse alla riparazione de' beni di quella chiesa, et alla ricuperazione di quelli, che conforme al' stile di quel regno erano stati dati in pegno ad altri per ricompensa de danni dati, e per mulcta o pena de mali trattamenti fatti. Appellò prima il sudetto vescovo, o per di meglio discorso

in voce di voler appellare a questa nunziatura dal sopradetto decreto, ma poi hebbe ricorso da sua maestà come re d'Ungheria, e perché pareva, che detto monsignor arcivescovo e la Sinodo havessero eccesso nel sopradetto decreto, massime, che la causa era commessa dal regno all'arcivescovo et al giudice della curia, come sopra, si operò estra giudicialmente col detto arcivescovo, che il sopradetto decreto si revocasse o non havesse efetto, come è seguito. Hora ultimamente il medesimo monsignor arcivescovo in virtù della deputazione fatta, come sopra, dalla dieta, ha dato sententia contro il detto vescovo nella forma, ch'egli mi avvisa adesso con la sua lettera de 15, della quale mando copia.

Quanto poi alli capi particolari, sopra li quali io sono stato comandato di pendere informazione, come nel foglio, che mi è stato trasmesso,¹¹² [fol. 53v] dico che quanto al primo o primi capi, che concernono la vita impudita e dishonesta, la commune opinione è tale intorno alla persona di lui, e così mi affermano in genere questi principali signori Ungheri, non so già se poi in giudizio si potrà provar tant'oltre, quanto vien contenuto nel foglio trasmesso.

Quanto al 2.o dell'ebrietà parimente la fama lo dipinge per tale, ma veramente io in Possonia non l'ho visto in tal eccesso alcune volte, che si siamo trovati insieme, nè questa materia in questi paesi è tanto scandalosa, come altorve.

Il 3.o capo dell'avaritia è propriamente il suo humor peccante, et in questo non solamente è diffamato grandemente, ma ve ne sono gl'effetti, perché ha raccolto molte ricchezze, quali in parte ha impiegate in comprar rendite o entrate da sua maestà, quali tutte anderanno in fumo con la morte di lui, usandosi qui dalli re d'Ungheria una quasi spezie di spoglio nella morte de' prelati.

Il 4.o dell'oppressione de' sudditi è assai verisimile, è diffamato per tale, et è necessario antecedente alle molte ricchezze accumulate.^a [fol. 55r]

Il 5.o della simonia a me non consta sin'hora, ma solo sento molti, che pubblicamente dicono così.

Il 6.o della poca cura della chiesa e de' suoi beni deve esser vero, perché quasi tutti lo asseriscono così, e questa è la publica voce e fama.

¹¹² Lásd a következő dokumentumot.

Il 7.o della poca cura dell'alumnato parimente par che sia vero, non so già certo, se egli converta in suoi usi quello, che è stato destinato per il mantenimento di quello.

L'ottavo del difetto de' sacerdoti sarà più, che vero, mentre cessa l'alumnato e mentre li sudditi ecclesiastici si trattano male, perché in questa parti anco quelli, che li trattano bene, ne patiscono molto difetto, essendo qui le persone poco inclinate ad applicarsi alla professione ecclesiastica.

Il 9.o del mal trattamento del clero e canonici par, che possa esser vero, perché in effetto vi sono sempre infinite querele e lamenti, e la natura del vescovo è tale, che da occasione di credere, che il male provenga principalmente per parte sua. [fol. 55v]

Questo è quello, che io posso dire per hora in questa materia, mentre non ho fatto processo giudiciale, ma solo, com' si suol dire, preso lingua et in effetto nel trattare con questi prelati e baroni non si può saper di più. Do conto di quello, che ho potuto ritrarre a vostra eminenza secondo la forma, che ho protestata da principio, et humilissimamente la riverisco. Vienna 23 Gennaro 1649.

Di vostra eminenza

[m.p.]

humilissimo e divotissimo servitore

Camillo arcivescovo di Capua

[lapalji címzés, fol. 52r]

Al signor cardinale Panzirolo

^a a szó olvasata biztos, itt 'állít, bizonygat' értelemben szerepel ^b a fol. 54rv másik irathoz tartozik

8.b

S.l., s.d.

A Draskovich elleni vádpontok kivonata

(ASV, Segr. Stato, Germania, vol. 147, fol. 58r–59v – orig.)¹¹³

De excessibus ac delictis episcopi lauriensis

¹¹³ Mivel az irat adja az 1649. január 23-ai nunciusi jelentés háttérét, nem kronológiai rendben szerepel. Maga a szöveg (illetve az alapjául szolgáló Lippay levél) 1648 márciusában keletkezett.

Accusatur itaque de vita infami, scelerata et gravissimis vitiis non modo ecclesiastico, sed etiam saeculari homine indignis.

De carnalibus sive peccato luxuriae, quo ipse foedissime contaminatus apud omnes fertur, fornicationibus, adulteriis, stupris, deflorationibus virginum sine numero, unde tot infantes per meretrices ipsi allati.

Violentis oppressionibus honestarum matronarum, stupris virginum, adulteriis violenter illatis, foedis, et turpibus vitiis, quae non modo exprimere, sed et cogitare turpe sit.

Peccatis sodomitis etiam violenter illatis.

Ebrietati ita deditum esse, ut frequentissime usque eo hauriat, ut nec pedibus consistere, nec aliquid loqui possit.

Avaritiam eius et illicitos quaestus neminem satis explicare posse.

Simonia magna laborare. Beneficia omnia conferre pro pecunia, pro dignitatibus in capitulo gravem summam pecuniae extorsisse.

Hinc iniuste miserorum subditorum et in caelum [clam]antes oppressiones et pene depopulationes, inusitatarum contributionum exactiones et extorsiones, ex levissima causa incarcerationes et iniuriae gravissimae, quas omnes explicare longum esset.

Bona episcopatus sui magna ex parte vel desolata manere ob ipsis oppressionem, vel ob iniurias et violentias vicinis illatas amissa esse. Per quosdam nobiles quatuor pagos ante aliquot annos ablatos pretio [fol. 58v] tamen redemptibiles. Residentias ipsius totaliter ruinas et pene collapsas esse. Imo totum illum episcopatum, quo hodie non est melior in regno, iam ad desolationem et totalem fere destructionem ob eius avaritiam et tyrannidem devenisse.

Incredibilem et inexplicabilem esse eius pecuniae cupidinem et avaritiae, prae qua[s] nec Deus, neque conscientia, neque honor, neque status ecclesiasticus ullum apud ipsum respectum aut pondus haberent.

Quantum illius illicitorum non esse modum neque mensuram.

Alumnis Iauriensibus clericis factam ab antecessore suo Nicolao Dallos foundationem in suos usus usurpasse, ita ut ostiatim agerentur mendicare panem Iaurini clerici alumni.

Totam ipsius dioecesim pro sacerdotibus eiulare, quorum pene nullos in studiis haberet, unde praedicantes in praedictam dioecesim irrepsissent, imo et in propriis ipsius bonis.

Nullum apud ipsum Divini honoris zelum, nullum animarum ac rerum spiritualium amorem, litterarum studium, devotionem, sed solum pecunias, lucra et negotiationes.

Canonicos suos et sacerdotes mire vexare et opprimere contra eos lites et controversias movere et suscitare, dummodo aliquid ab illis extorquere aeris et mulctae possit, esse intractabilem, durum, inexorabilem, crudelem, praesertim ubi lucrum appareret. [fol. 59r]

In proximis comitiis regni ipsius intolerabilem vitam et querelas statibus et ordinibus regni repraesentatas coegisse eosdem, ut publicum statuum contra eum fieret, et ipse iudicio saeculari cum summa iniuria ecclesiasticorum subderetur.

Accusatur idem episcopus de falsificatione litterarum, cuius poena in Hungaria in ecclesiasticis esset amissio omnium beneficiorum et sigilli ardentis fronti impressio.

Alterum non absimile huic, quod in articulo habetur archivi capituli violenta perfractio et litterarum extracti[o].^a

Alia multa in particulari recenseri possent, quae pro nunc omittuntur.

[fol. 59v] [m.a.]

Nota degl'eccessi e delitti di monsignor vescovo di Giauarino

^a a [] között álló részeknél vélelmezett – a másolás során keletkezett – kihagyások, illetve tollhiba (az 'o' helyett mintha inkább 's' állana)

9.

III. Ferdinánd Federigo Savellihez

Bécs, 1649. február 10.

Mivel a győri püspök ügyét megfelelően elrendezte, utasítja, hogy a Kúriában ne tegyen további lépéseket.

(MNL OL, MKL, Conc. Exp. [A 35], n. 38/1649 – *conceptus*)

Ferdinandus etc. Illustris fidelis nobis dilecte. Causam et negotium episcopi Iauriensis Georgy Draskovith graves ipsius excessus et exorbitantias concernens vobis nuper^a benigne commisimus effici, ut processus adversus eum^b formaretur, causaque ipsa fideli nostro reverendissimo Georgio Lippay archiepiscopo Strigoniensi, alias eiusdem episcopi metropolitano quantocyus delegaretur. Quia vero nos dictum^c episcopum Iauriensem iam alio modo castigaverimus, benigne volumus, ne hoc ipsum negotium apud

suam sanctitatem, vel alibi ulterius prosequi ac promovere^d velit. Gratia nostra Caesarea et regia vobis in reliquo clementer^e propensi manentes. Datum in civitate nostra Vienna die 10 mensis Februarii 1649.

^a utána kihúzva ‘vobis comm’ | ^b a szó sorközi beszúrás, alatta kihúzva ‘ipsum’ | ^c a szó sorközi beszúrás, alatta kihúzva ‘ipsum’ | ^d a szó sorközi beszúrás, alatta kihúzva ‘regere’ | ^e a szó sorközi beszúrás, alatta kihúzva ‘benigne’¹¹⁴

¹¹⁴ Az MTA ‘Lendület’ Egyháztörténeti Kutatócsoport keretében végzett kutatásokat az MTA és az OTKA NN 82 307 sz. nemzetközi együttműködési projektje támogatja. A tanulmány rövidített szövege elhangzott az OTKA NK 83799 sz. programja keretében szervezett konferencián, amely jelen tanulmánykötet gerincét képezi.